

नमो तस्य भगवतो अरहतौ सम्मानम् बुद्धस्व

आनन्दभूमि

THE ANANDABHOOMI

(BUDDHIST MONTHLY)

विषय सूची

बुद्ध बचन	- १
सम्पादकीय	- २
दिवसके मित्रता बद्ध	- ३
रोगादिरोधक (कविता)	- ४
उपासक मानवास स्थविरवाद	- ५
क्रिय लंय बने नु (कविता)	- ७
मानिस किन भयभीत हुन्छन् ?	- ८
बोधिमत (कविता)	- १०
लिखु कृपाशरण महास्थविर	- ११
पशुवलि र दर्शन	- १४
The Essence of Peace	- १९
त्याग (कविता)	- २०
घटरडु नागराजं तं पिकागु	- २१
नेपाल: अधिराज्यप्र दुगु.....	- २२
बौद्ध गतिविधि	- २४

भूमिस्पर्श मुद्रामा भगवान् बुद्ध)

एक प्रतिको रु. ३/- वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ३०/- आजीवन ग्राहकशुल्क रु. ३००/-

बुद्धस्वत् १९३७

नेपालस्वत् १९१४

वर्ष २१

होलिपुङ्गी

चिलाथ्व

वर्ष १२

विक्रमसम्बत् २०५०

1994 A. D.

Vol. 21

चैत्र

March

No. 12

(पहचान पेजको बाकी अंश)

श्रीलंकामा नेपाली राजाको जन्मोत्सव

२०५० पौष १४, श्रीलंका

नेपाल मिश्रु विद्यार्थीसंघको आयोजनामा महरगम-
दियत धर्माप्रत्ननामा बुद्धपूजा, बोधपूजा र शान्तिको कामना
गरी श्री ५ महाराजाविराज वीरेन्द्र बीरविक्रम शासदेवको कामना
जन्मोत्सव समारोह मनाइयो । सो बेला संघका अध्यक्ष
मिश्रु पठ्डालोकले राजाको चिरायु कामना गर्दै नेपाली
यात्रुहरूलाई सो संघले स्वागत सत्कार गर्ने गरेको कुरा
उल्लेख गर्नुभयो । त्यसरी ने नेपाली तीर्थयात्रुहरूका तर्फ
बाट सुवर्णकुमारी शाक्यले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको
थिए ।

[नेपालभाषा]

आयुसंस्कार परित्याग दिवस

१११४ सिल्लाथ्व १४, ये-

शाक्यमुनि बुद्धया २५३८ दे क्यंगु आयुसंस्कार
परित्यागदिवस उक्त दे हनेगु समारोह समितिपाखे बुद्ध
प्रतिभावात नगरपरिक्रमा याकालि सार्वजनिक बौद्ध सभा
नापं यानाः अङ्गः धायेक हन । उच्यतेय मिश्रु, अनगारिका व उपासक उपासिका पिसं व्यतिकागुया नापं त्वा:
त्वाल् बुद्धया किपाः व बौद्ध झण्डा व्यवाः उगु शोमा
याक्रायात लसकुस याःगु खः । न्हूछेरतन शाक्यया समा-
पतित्वय शान्तरतन शाक्यपाखे न्हाकूगु समारोहस नेवा:-
गुयिया नायः शान्तवीरितिह तुलाधरं लसकुस न्वचु विया-
दीगु व अनगारिका घम्मावतीपाखे आयुसंस्कार परित्याग
या विषये न्ववताविज्याःगु खः ।

विहारयात रवाहालि

१११४ चिल्लाथ्व १, ये-

थनया बलम्बुया प्रणिधिपूर्ण महाविहारयात मह-

तावःचीब्राह्मःया गङ्गालक्ष्मी ताङ्गाकारपाखे बुद्ध न्हू य
फोति छाः दान यानादित । व थे हे नेपाली लालो चाँड-
राजदूतया मां मय्जु प्रपा छमसिरिपाखे अतया बौद्ध
परियति शिक्षा व्यवनीतित जिगु बेढच डेस्क देपेकेत
५४६५। व स्वाहाने देपेकेत तका दां ६०००- नं रवाहालि
जूगु डु ।

धर्मदेशना

१११४ सिल्लाथ्व ८, पाल्पा-

थनया महाचैत्यविहारय बौद्ध महिला अजीवन
दायक समितिपाखे ज्ञानमाला भजन ब बुद्धपूजा सहित
यानाः प्रजातन्त्र दिवस हन । उच्यतेय धर्मदेशना यानाः
मिश्रु कुमार काश्यप महास्थविरं धयाविज्यात- “मनू
न्युयाः जन्म जुयेमात्रं जीवन सफल भाःपिये मञ्जु, बुद्धधर्म
व संघया गुण लुम्काः थःगु कर्तव्य पूवके माः ।” थये हे
प्रा. उव्वराज शाक्य चित्तयात शुद्धीकरण यायेया लामी
ध्यानमाबनाया आवश्यकता दुगु खे धयाविज्यात नापं बौद्ध
महिलासभाया अध्यक्ष मय्जु सुमता शाक्यं नं थःगु मंतुना
पूर्वकाविज्यात । उच्यतेय दिवंगत बौद्ध उपासक उपातिका-
पि अमूललाल वज्राचार्य, देवमान शाक्य व लक्ष्मीपिंग
शान्ति कामना यासे छगु मिनेट मौन धारण नं जुल ।

शीलप्रार्थना

१११४ सिल्लाथ्व १५, रुपन्देही-

थनया पद्मचैत्यविहारय मिलु चुन्द महास्थविर-
समक्ष शीलप्रार्थना जुल । मिपुन्हीया लसताय जूगु थुगु
ज्याइवलय बुद्धपूजा जूगुया नापं मिश्रु कुमार काश्यप
धर्मदेशना यानाः भौतिक सुखय जक दुनामच्चर्वेसे आध्या-
त्मिक जीवन हनाः सुख प्राप्तिया लैपु ज्यमेमा
धयाविज्यात ।

आनन्दकुटी ब्राह्मण

प्रधान—सम्पादक

भिक्षु कुमार काशयप

द्यवस्थापक

भिक्षु अश्वघोष

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फोन नं. २-१२८५५

पोष्टबैक्स नं. १४१८

काठमाडौं।

कार्यालय

'आनन्दभूमि'

आनन्दकुटी विहार

पोष्टबैक्स नं. ३००७

स्वयम्भू, काठमाडौं।

फोन नं. २-७१४२०

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहारगुठी

आनन्दकुटी, स्वयम्भू,

काठमाडौं।

नगर—कार्यालय

संघाराम

लुटी, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं।

फोन नं. २-१५०२०

जसले लामो बाटो वा छिटो पातलो वा मोटो राम्रो वा नराम्रो केही पनि ग्रहको
चोरेर लिँदैन उत्तलाई म ब्राह्मण भन्वछु।

सम्पादकीय

बुद्धद्वारा आयुसंस्कार त्याग

मानिस आयु चाहन्छ । यश, बुद्धि, मुख, जन, धन, सन्तान सहितको आयु अभिवृद्धिका लागि मानिस सतत प्रयास गर्ने लालायित रहन्छ । आयु सकिएला भनेर सानातिना रोगमात्र लागे पनि तुरन्त चिकित्सा अपनाउन्छ । आयु सकिएला भन्ने नै मानिसको लागि ठूलो त्रासको विषय बनेको हुन्छ । यस्तो आयुलाई तथागत भगवान् बुद्धले स्वयं त्याग गरेको छ । मावृष्णिमाको दिनमा बुद्धद्वारा आयुसंस्कार त्याग गरेको हो । त्यसको तीन महिनापछि वैश्वाखपूर्णिमाको दिनमा भगवान् बुद्धको परिनिर्वाण भएको थियो । भगवान् बुद्धको यो इच्छामरणको तमूना हो । यहीकारण भगवान् बुद्ध महामानव कहलिएको हो ।

भगवान्‌ले आयुसंस्कार समेत त्याग गर्न्यो भने त्यसका अनुयायोहरूले आफ्नै जीवनमा दुःख हुने अन्धविश्वासादि कुरुसंस्कारसम्म पनि त्याग गर्न सकेका छैनन् । मति राग्रो भएमा गति राग्रो हुन्छ । भगवान्नलाई आजसम्म पनि सबैले श्रद्धा राखी पूजा गरेको उनको असल मतिलाई कदर गरेर नै हो । अरूपको हित सोची काम काज गरी कर्तव्य निभाउँदा भगवान् सुगतिमा पुगेको छ भने अ प्रो स्वर्थ नाई मात्र अघि सारो काम काजमा लाग्दा मानिसले सुगति पाउन सकेको छैन ।

भगवान्‌ले आयुसंस्कार त्याग गरेको दिनलाई बोद्धदेशहरूमा पर्वको रूपमा मानेर सभा,

समारोह र पूजा बाठ गरी बिशेषरूपमा बुद्धलाई स्मरण गर्ने गर्दछन् । नेपालमा पनि आज यस दिनलाई पवित्र दिवसको रूपमा मानेर भगवान्‌को प्रतिमालाई अग्रसर गराई शोभायात्रा गर्न थालिएको छ । यहाँ भर्खर चौथो पटकको रूपमा आयुसंस्कार त्याग दिवस संबन्ध भएको छ । यस दिवसमा नगरपरिक्रमा गर्नले बुद्धका उपदेश र भाव अपनै आयुको संबन्धमा चेतना जागृत गराई बिउँछाउनमा सक्रिय भूमिका रहने गर्दछ । बाटोमा हिँडनेहरू यसलाई देखेर भन्दछन्—“आज के हो क्वारे?” भरमा लगाल लगालमा बसी हर्नेहरूले भन्दछन्—“आज किन होला यस्तो जुलूस?” यसबाट सिद्ध हुन्छ यो यात्राप्रक्रिया भगवान्नलाई स्मरण गराउने माध्यम बनेको छ ।

भगवान् दुःखको भुमरीमा रुमलिलरहेका सबै मानिसहरूको शरण हो । कसैलाई स्वास्ती मरी दुःख परेको छ भने कसैलाई लोग्ने मरी दुःख परेको छ । कसैलाई बाबु-आमा मरी दुःख परेको छ भने कसैलाई छोराछोरी मरी दुःख परेको छ । कसैलाई खान नपाई अनि कसैलाई रोग लागो दुःख भएको छ । तिनीहरूलाई दुःखबाट मुक्त गराउन को समर्थ छ भन्दा उही भगवान् जप्तको उपदेश सार्थक छ । त्यस्तो बुद्धधर्म जहाँ बुद्धको उपदेश मुरो मुरो छ । त्यसैले भगवान् बुद्धको आयुसंस्कार दिवसमा बुद्धको यथार्थतानाई सम्झी मानिसले बुद्धप्रति आफूलाई समर्पण गर्नु राग्रो हो । यहो यस दिनको प्रेरणा हो । ५

दिनसके मित्रता बढ़ा

- भिक्षु अश्वघोष

बुद्धको शिक्षा मानिसलाई गुणवान् मानिस बनाउनु हो । गुण नभए मानिस र पशुमा के फरक हुन्छ ? खानु, सुन्नु, भय हुनु र मैथून सेवनमात्र भए पशु र मनुष्यमा के फरक भयो र ? मनुष्यमा सेवामात्र र उपकार गर्नु जस्तो उच्चस्तरीय गुणहुनु ने पशुमन्दा भाविको गुणहुनु हो । शावयमुनि गौतम बुद्धले धेरे जसो दान र शीलको कुरा चर्चा गर्नुहुन्थयो । हामी सबै मेरो भन्ने दृढ़ धारणा भएका हों । यसेले गर्दा मानिसको मनमा संकुचित र कंजुसीपना आउँछ । फलस्वरूप पारिवारिक कलह बढ़ । त्यागमावना भए परस्पर स्नेह र मायाको बातावरण सिर्जना हुन्छ । त्यसेले गौतम बुद्धले दिनुपर्छ भन्नुभएको हो । दिन सके मानिसहरू आपनो वशमा आउँछन् र उनको लागि साथीहरू बढ़ान् । ज्ञानमा प्रतिष्ठा बढ़ । दिने भनेको प्रभुत्व ज्ञानको लागि र देखावटीको लागि होइन । मित्र मनदेवि सहयोगार्थ दिने भन्ने मनले चाही दिनुपर्छ । हृदय फुकका र उदार भए मानिसको प्रतिष्ठा र सम्मान बढ़ । गुणवान् हुनलाई राम्रो काम गर्ने अन्यातमा लाग्नुपर्छ नब त मानिसको मन तुझ्तं परिवर्तन हुन्छ, त्यामचेतना एक छिनमा कंजुसीमा बदलिन्छ ।

आजमोलि दिने कुरा वा दानका कुराहरू धार्मिक स्थलमा मात्र प्रयोग हुने देखिन्छ । गौतम बुद्धले त पारि-

वारिक खैवरमा पनि दान दिनुपर्छ भनी भन्नुभएको छ । प्रामादाकुले छोराठोरी र बुहाटीहरूलाई पनि लुगा पेसा-हरू दिन सबनुपर्छ । लोग्नेले आपनी श्रीमतीलाई समय-समयमा यथाशक्य लुगा गहना आदि दिनुपर्छ भनी भन्नु-भएको वियो किनकि यसरी उचित समयमा दिन भने विश्वात बढ़ान र काम राङ्गोसँग गर्दैन । बुहारी पनि माइतीमात्र ज्ञानयात्वादिन ।

दिनसके सहयोगीहरू बढ़न चाल्छन् । आपनो वस्तु र धन अरूलाई दिँदा हुने आनन्द शुद्ध हुन्छ र अनौठो आध्यात्मिक सुखको अनुभव हुन्छ । अरुबाट हामीलाई केही पाउँदा पनि आनन्दको र सुखको अनुभव हुने गर्छ । अरूलाई दिँदा र अरुबाट पाउँदा हुने आनन्द तीलेर हेर्दा सञ्चुलन बराबर हुँदैन । अरूलाई दिँदा हुने आनन्द हलुंगो हुन्छ र अरुबाट पाउँदा हुने प्रसन्नता गर्न्हो हुन्छ । मतलब शुद्ध र अशुद्धको मावना मिथित हुन्छ । यो धर्म चिन्तनको कुरो हो ।

टोलमा बस्दाखेरि टोलबासीको सहयोग चाहिन्छ, मित्रता चाहिन्छ । त्यसको लागि हामीले केही न केहो दिन सबनुपर्छ । उधारो भए पनि दिन सबनु राङ्गो गुण हो । पेसामात्र होइन केही आवश्यक वस्तु भए पनि दिन सके टोलबासीको स्नेह पाउन सक्छ । अरूलाई केही

दिनको लागि आफूसँग हुनुपर्यो । तथसैले गौडम बुद्ध भन्नु हुन्थ्यो कि कमाउंदा केवल खानलाई साक्ष पुरने गरी कमाएर पुर्येन । अलि बढी काखीमुनिबाट पसिना नश्राएसम्म मेहनत गरी कमाउनुपर्छ । दिँदाखेरि पनि श्रापनो श्राम्वानी र शक्ति अनुभार दिनुपर्छ । खर्च गदखिरी पनि श्रायस्तोत हेरी खर्च गर्न सकनुपर्छ ।

मानिसलाई पैसा जस्ता गर्नुभन्दा अरुलाई दिनु सजिलो छैन । कंजूसको इच्छा त जति सक्छ त्यति जस्ता गर्नु न हुन्छ, दिने होइन तर दिने बानि भएको मानिस-

धेरे जनाले जन पराउँछन् । अनि आफूलाई ग्रह्यातिसक सुख अनुभव हुन्छ । यो सुख चाहिँ शुद्ध हुन्छ, हलुगो हुन्छ । धन कमाएर जस्ता गरेको धनको सदुपयोग भएन भने उसलाई के को आनन्द ! तसर्थं मिक्केवेखि राम्रोसँग विचार गरेर दिने बानि बसाल्नु राम्रो हुनेछ । आफूसँग भएमात्र दिने । दिने चेतना पनि हुनुपर्यो । बुद्धले भन्नु-भएक्षे थियो— “ददं मित्तानि गन्तव्यति” अर्थात् दिने मानिसका साथीहरू बढ्छन् ।

रोगनिरोधक

—चिनदेवी शाक्य

धरान— १२

मानवे सबै अन्तर्मनको रोगी
राग-द्रेष हो हाम्रो रोग
डाक्टर वैद्य शरीरको उपचारक
तर यहाँ चाहिएको छ मनको रोगनिरोधक ।

जाओँ हे मानव बुद्ध, धर्म, संघको शारण
बुद्धगुण हाम्रो डाक्टर हो भनी जानौं
धर्मगुण हाम्रो औषधी भनी अनुभव गर्न सिकौं
संघगुणले हामी निको भए छौं, भन्ने भावलाई बुझौं ।

यसैले अन्तर्मुखी भएर शील, समाधि र प्रज्ञा ज्ञानले
आना—पात, विषयना—सत्तिपटानको निरन्तर अभ्यास गरौं
जन्म—जन्मान्तरको चित्तमा टाँसिएका अकुशल संस्कार निमूलूपारौं
हामी मानव यथार्थमा रोग शोकले पीडित छौं ।

आओ—जाओँ, विरतनको शारणमा जाओँ
मनको तनको रोग हटाओ
यसैमा छ कल्याण जीवन सुखी बनाओ ।

उपासक मानदास स्थविरवाद पुनरुत्थान गर्नमा पनि

— रत्नसुन्दर शाक्य

आधुनिक युगमा नेपालमा स्थविरवाद बुद्ध-धर्म र नेपालभाषा-साहित्य पुनरुत्थान गर्नमा विशेष टेबा दिनुभएका द्यक्तिहरूमा उपासक मानदास तुलाधर पनि एक प्रमुख द्यक्ति हुनुहुन्छ ।

वहाँको जन्म वि सं. १९५७ साल भाद्र महिनाको कार्यालयमीका दिन काठमाडौंको असन कमलाखी टोलमा भएको बिधो । वहाँ त्यसताकाका एक प्रमुख सेठ रत्नदास तुलाधर एवं लक्ष्मीजीमा तुलाधरका कविष्ठ पुब हुनुहुन्छ ।

बाल्यकाल सम्पन्नतामा बिताउनुभएका मानदास तुलाधरले आपनो युवावस्थाको छमेरमा धूर्त राणाप्रधान-मन्त्री थी ३ चन्द्रशम्शेर (राज्यकाल, सं. १९०१-२६) को अक्कव्यहरू परी आपना पिता रत्नदास तुलाधर एवं आपना सम्पूर्ण खानदान (परिवार) को दुर्गति देखनुपरेको बिधो कारण रत्नदास तुलाधर नेपालको राणासरकारका एक प्रमुख ठेकेदार हुनुहुन्थ्यो । वहाँको सम्पन्नतामा ईश्वरलिहरूको घट्यन्त्रमा स्वयम् थी ३ चन्द्रशम्शेर समेत सम्प्रिलित भई रत्नदास तुलाधरको दुर्गति चरमसीमामा पुन्याएको बिधो ।

रत्नदास तुलाधरलाई दुर्गति अवस्थामा पुन्याउनुमा बड्यन्त्रकारीहरूको मात्र हात विएन आफ्ने पुब्हुले

पनि सहयोग गरेको बारेमा मानदासका परिचित मित्र महापणिडत राहुल सांस्कृत्यायन (सं. १९६३-१९६३) बताउनुहुन्छ —

“उस समय ल्हासामें रत्नदास लाहूको कोठी मोजूब थी और उसे परिवारको सहारा मिल सकता था, लेकिन लडके आशारत्न ने मदिरा और मदिरिक्षणा के ऊपर चौपत कर दिया किन्तु हांलत संभालने मे साहूके जेठे लडके ही नहीं, बल्कि मझले (माहिला) भवानीरत्न भी भारी बाधक थे । उन्होने एक इसरी जाति की रखेल रखली थी, और बापके समय खूब पैसा उडाते रहे । वह अपनी पत्नी अर्थात् धर्मरत्न ('यमि') की मां को बहुत उपेक्षित रखते । वह बेचारी अपनेलडको के लिए किसी तरह माथके में जीवन बिताती थी ।”

यस किसिमले विभिन्न तर्फबाट रत्नदास तुलाधर-को दुर्गतिमात्र होइन सं. १९२२ (ने. सं. १०४१) मा निधन समेत भयो जसको कारण वहाँका ४ जना पुत्रहरू (आशारत्न, भवानीरत्न मानदास र हर्षदास) फुटपाथ (आदमी सडकका) का द्यक्तिहरू सरह हुन गए । तसर्थ चार जना पुत्रहरू आ-आपनो बाटोमा लागे । मानदास तुलाधर (विवाह वि. सं. १९७१/७२) पनि आफू एवं परिवारको गुजाराको निमित्त कामको खोजीमा परिवार

ल्हासा (तिब्बत) समेत पुग्नुभएको थियो तर त्यहाँ पनि स्थिति ठीक भएन छतः बहाँ कालिम्पोङ्ग फर्कनुभयो । कालिम्पोङ्गमा एक डेढ वर्ष साइकल बालिगरी दिने काम गरेर पनि केही फाइदा देखिन नआएको कारण वहाँ कालिम्पोङ्गबाट दाजिलिङ्ग पुग्नुभयो । दाजिलिङ्गमा एक दुई वर्ष आपना मित्र नारायणदास श्रेष्ठको घरमा रही काम गर्नुभयो । त्यहाँबाट पनि आपनो आधिक समस्या ठीक नभएको कारण काठमाडौंमे फर्कनुभएको थियो ।

वि. सं. १६६६ सालमा बहाँका भाऊजा चित्तधर तुलाधर (पछि 'कविकेशरी' चित्तधर 'हृदय') दोलो पटक कलकत्ता गमनको निमित्त भेटन आउनुभयो । आपना भाऊजालाई दीनहीन शब्दस्थावाबारे अवगत गराई कलकत्ता पुग्नासाथ १२ जापानीज बाइकलहल किनी पठाइदिन रु. ३६०।- प्रदान गर्नुभएको थियो ।

चित्तधर तुलाधर (वि. सं. १६६३-२०३६) ले पनि कलकत्ता पुरी आपनो मामाको अर्डर मुताबिक १२ बटा साइकल किनी पठाइदिनुभएको थियो । त्यसबेला जापानीज साइकल एउटाको रु. ३०।- मात्र परेको थियो तर मानदास तुलाधरलाई रु. ३६०।- जम्मा गर्न आ-आपनो गहना समेत सारा सम्पत्ति प्रदान गरेको सरह न हुन गएको थियो ।

चित्तधर तुलाधर वनि कलकत्ताबाट फर्कनुभए-पछि आफूले मामात्तैग पार्टनरसीप लिई साइकल पसल राख्ने अठोट लिएको कुरा मानदास तुलाधरलाई सुनाउनु-भयो जसलाई मामाचाहिले सहर्व स्वीकार गरेको परिणाम-स्वरूप पसलको नाम ने "मानदास-चित्तधर" रहन गएको थियो ।

"मानदास-चित्तधरको नामबाट साइकलपसल स्थापना गरेको केही महिनापश्चात् चित्तधरको प्रस्ताव

ग्रनुसार साइकल पसलमा किताबको विश्रीकार्य पनि हुँडे ग्रायो जसको निमित्त चित्तधर तुलाधर यवतत्र पुग्नुभई बिक्रीको निमित्त किताब संकलन गरेर त्याउनुहुँथ्यो । त्यही पसलमा नेपालभाषाको पनि किताब बिक्री गर्ने अभिप्रायले चित्तधर तुलाधर आपना दुइबटा पुस्तक कल-कत्तामा छपाउन जानुभयो । ती पुस्तक हुन- 'हृदयकुसुम' र 'पद्मनिकुञ्ज' । यी दुईमा पनि पहिलो प्रकाशन 'पद्म निकुञ्ज' भएको थियो । समय थियो - ने. सं. १०५३ (वि. सं. १६६६ को माघ फाग्नु महिना) तर दुभाग्निको कुरा ! ती किताब पसलमा राख्न तपाउँदै राणासरकारले जफत गन्यो ।

यसरी मामा-भाऊजा मिली स्थापनी भएको त्यस ताइकल र किताब पसल त्यसताका शिक्षा-प्रेक्षी साहित्य-कार, कवि, कलाकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक तथा धार्मिक व्यक्तिहरू जमघट भई कुराकानी गर्ने केन्द्रस्थल हुन गएको थियो । यसको परिणामस्वरूप १६६७ साल-को पर्वमा एकजना (चित्तधर) ले ६ वर्षको कारावासको सजाय पायो त अन्य (मानदास) ले लुकिछिपी कबी लहिना कष्ट सहनुपन्यो ।

६ वर्षको कारावासको सजाय पाउनुभएका चित्तधर तुलाधरले वि. सं. २००२ सालको कार्तिक २६ गते ने छुट्टापुर्जी पाउनुभयो । जेलजीवनबाट मुक्त हुनुभएको डेढ-दुई वर्षपछि मानदास र चित्तधरसे साइकल र पुस्तकपसलको पार्टनरसीप छुट्टाइयो र दुबैजना आ-आपनो बाटोमा लाग्नुभयो । मानदास तुलाधरले साइकलपसलको काम छोडी सिर्फ किताबपसलमात्र राहनुभयो त चित्तधर तुलाधरले आपनो जीवन नेपालभाषा र साहित्यको निमित्त अर्पण गर्दै त्यसको अभिवृद्धिमा लाग्नुभयो ।

वि. सं. १६८९ सालको फागुन महिनामा नेपाल आगमन गर्नुभएका तिथिका क्यान्द्या लामालाई विभिन्न ठाउँमा धर्मोपदेश गराउने प्रबन्ध गर्नुभएका व्यक्ति-हरूमा एक हुनुभएका मानदास तुलाधर वि. सं. १६८७ मा भएको "आइम्बरमतपर्च" मा पनि सम्मिलित व्यक्ति थिए।

यसरी मानदास तुलाधरले आपनो जातीय संस्कारअनुरूप शुद्धेष्व बुद्ध-धर्म प्रचार-प्रसारमा अथक योगदान दिए आएको स्वरूप वहाँले आफूलाई "मानदास उपासक" भन्ने सम्बोधनलाई अधिक रुचाउनहुन्थयो।

वहाँको स्वभाव एवं व्यक्तित्वबारेमा विभु अशब्दोष महास्थविरले एक ठाउँमा (नेपालभाषामा लेखिएको एक लेखमा) उल्लेख गर्नुभएको छ—

"मानदास उम्ह धार्थे बौद्ध खः । खंजक ल्हाना: वयांगु धवयांगु आलोचना बाइम्ह बौद्ध मखु । उयां है बौद्ध खः । बौद्ध-धर्मया गावक अध्ययन दुम्ह खः । बुद्ध-धर्मयात वेकःया तःघंगु देन खः बौद्ध पुस्तक लंग्रह यानाः खःगु छे बौद्ध पुस्तकालय यानाथकूगु ।"

यस प्रकार मानदास तुलाधर बुद्ध-धर्मका अन्य उपासक थिए साथै वहाँ भारतीय "महाबोधिसभा" को पनि एक सदस्य हुनुहुन्थयो। अतः वहाँ "The Maha Bodhi," अंग्रेजी मातिक पविकाका आजीवन प्राहृक पनि हुनुभएको थियो। "महाबोधि-सभा" को सदस्यको नाताले वहाँ र्घस सभाको दोरानमा हुने विभिन्न सभा-सम्मेलनहरूमा पनि सहभागी हुन बरोबर बुद्धगया, सारनाथ, कुशीनगर, अजम्ता, इलौरा, बनारस, विल्ली, बस्ती, राँची र मद्रास आदि ठाउँमा पुग्नुहुन्थयो।

वहाँले भारतका स्त्री प्रमुख धार्मिक स्थन एवं

शहरहरूको अतिरिक्त समुद्रपारीस्थित श्रीलंकाको पनि भ्रमण गर्नुभएको थियो। २६ दिसम्बर १९७० देखि १० करवरी १९७१ सम्म सम्पन्न गर्नुभएको र्घस ध्रमणकालमा बहाँको साथ मिथु अशब्दोष महास्थविर (जन्म ज्येष्ठ १९८३ साल) पनि हुनुहुन्थयो।

तर, अकसोच ! बुद्ध-धर्मको खेत्रमा मात्र सीमित नभई नेपालभाषा र र्घसको साहित्य सम्बर्धन गर्नमा अथक योगदान गर्नुभएको जल्को बापत "चवसा पासा" को तर्फबाट ३ बछलागा १०८३ ने. सं. का दिन "भावाजबाः" उपाधि प्राप्त गर्नुभएका बहाँ १३ वेलागा १०६५ ने. सं. (१७ अश्विन २०३२) का दिन आपनो ७५ वर्षको जीवनकाल समाप्त गरेर जानुभएको थियो।

(दिनांक) भिगु लँय् वने तु

—सुरेशरत्न शाक्य

खः इव अनित्य संसार,
थन स्थिर बस्तु छुनं मदु ।

छन्हु इव शरीर नं त्वःताः
वने मानि परलोक धाम ॥

झीगु जीवन दै गुवलय तक,
धाये फै मखु झीसं आः ।

झीगु जीवन खः चिकं तयातःगु मत थे,
उकि असूल्य खः मनुष्यजीवन ।

इव समय खः वांलाःगु लँय् वनेगु
दुरुपथोग यानाः समय खर्चं यायेगुया लागी मखु ।

इव समय बुद्धधर्मयागु,
अनुपरण यानाः भिगु लँय् वने तु ।

वि. सं. १६८९ सालको फागुन महिनामा नेपाल आगमन गर्नुभएका तिब्बतका क्यान्द्या लामालाई विभिन्न ठाउँमा धर्मोपदेश गराउने प्रबन्ध गर्नुभएका व्यक्ति-हरूमा एक हुनुभएका मानदात तुलाधर वि. सं. १६८७ मा भएको “शाइङ्करसत्पर्व” मा पति समिलित व्यक्ति थिए ।

यसरी मानदास तुलाधरले आपनो जातीय संस्कारअनुरूप शुरूदेखि बुद्ध-धर्म प्रचार-प्रसारमा अथक योगदान दिए आएको स्वरूप वहाँले आफूलाई “मानदास उपाधक” भन्ने सम्बोधनलाई अधिक रुचाउनुहुन्थ्यो ।

वहाँको स्वभाव एवं व्यक्तित्वबारेमा विभु अशब्दघोष महास्थविरले एक ठाउँमा (नेपालभाषामा लेखिएको एक लेखमा) उल्लेख गर्नुभएको छ—

“मानदास उम्ह धार्थे बौद्ध खः । खेजक ल्हानाः वयांगु धयांगु आलोचना बाइम्ह बौद्ध मखु । डयो है बौद्ध खः । बौद्ध-धर्मया गाकं अठय-मन दुम्ह खः । बुद्ध-धर्मयात वेकःया तःधंगु वेन खः बौद्ध पुस्तक तंग्रह यानाः थःगु छे बौद्ध पुस्तकालय यानाथकूगु ।”

यस प्रकार मानदास तुलाधर बुद्ध-धर्मका अन्य उपासक थिए साथै वहाँ भारतीय “महाबोधिसभा” को पनि एक सदस्य हुनुहुन्थ्यो । अतः वहाँ “The Maha Bodhi,” अंग्रेजी मासिक पत्रिकाका आजीवन प्राहक पनि हुनुभएको थियो । “महाबोधि-सभा” को सदस्यको नाताले वहाँ ईस सभाको दौरानमा हुने विभिन्न सभा-सम्मेलनहरूमा पनि सहभागी हुन वरोबर बुद्धगया, सारनाथ, कुशीनगर, अजाता, इलौरा, बनारस, विल्ली, बम्बई, रांची र मद्रास आदि ठाउँमा पुग्नुहुन्थ्यो ।

वहाँले भारतका सी प्रमुख धार्मिक स्वन् एवं

शहरहरूको अतिरिक्त नमुइपारेस्तिवत भीलंबाको दिन सम्बन्ध गर्नुभएको थियो । २६ दिसम्बर १६७० देखि १० करवरी १६७१ सम्बन्ध गर्नुभएको ईस भ्रमणकालमा वहाँको साम भिक्षु अशब्दघोष महास्थविर (जन्म ज्येष्ठ १६८३ साल) पनि हुनुहुन्थ्यो ।

तर, अकसोच ! बुद्ध-धर्मको श्वेतमा मात्र सीमित नभई नेपालभाषा र ईसको साहित्य सम्बर्धन गर्नमा अथक योगदान गर्नुभएको जस्तो बापत “चवसा पासा” को तर्फबाट ३ बछलागा १०८३ ने. सं. का दिन “भावाजबा:” उपाधि प्राप्त गर्नुभएको वहाँ १३ वेळागा १०६५ ने. सं. (१७ आश्विन २०३२) का दिन आपनो ७५ वर्षको जीवनकाल समाप्त गरेर जानुभएको थियो ।

(चिनाखें) भिगु लँय् वने तु

—सुरेश्वरत्न शाक्य

खः थव अनित्य संसार,
थन स्थिर बस्तु छुनं मदु ।

छन्हु थव शरीर नं त्वःताः
वने मानि परलोक धाम ॥

झीगु जीवन दै गुवलय् तक,
धाये फै मखु झीसं आः ।

झीगु जीवन खः चिकं तयातःगु मत थे,
उकिं अमूलय खः मनुष्यजीवन ।

थव समय खः वालाःगु लँय् वनेगु

दुरुपयोग यानाः समय खचं यायेगुया लागी मखु ।

थव समय बुद्धधर्मप्रागु,

अनुपरण यानाः भिगु लँय् वने तु ।

मानिस किन भयभीत हुन्छ ?

- भिक्षु सुनन्द

मानिसहरू कोही देवस्थल, मन्त्रिर, र विहार आदि स्थानमा पुगेर प्रार्थना गर्ने गर्नु, कोही इच्छा प्रकट गर्नु, र कोही गुनासा पोख्ने गर्नु र कोही आश्वासनको चाहना राख्नु । सांसारिक सुखको चाहनाले मानिस केही क्षणको संसर्गबाट कस्तो अधीनता स्वीकार्ण भने केही क्षणिक घट्ने अप्रिय घटनाहरूबाट ऊ टाढिन पनि सबदछ । मानिसको यस्तो चंचल र बहिको रवधारको कारण केही छट्टुहरू आपनै नजीकका मानिसलाई आपनो इच्छा पूर्तिको निमित्त साधन बनाउँछन् । आपनो क्षमतालाई विशिष्टीकरण गर्दै आफूलाई अलौकिक शक्ति सम्पन्न प्राणीको रूपमा प्रस्तुत गरी त्यही शक्तिको त्रास देखाएर भयभीत तुल्याउँछन् । यस्ता चुराहरूबाट मानिस प्रभावित हुन्छ किनभने मानिस आपनो तुच्छ स्वार्थको कारण समानता चाहेदैन । तुच्छ स्वार्थद्वारा बशीभूत भएको मानिस यात सेवक बन्न इच्छुक हुनेछ या अरुलाई आपनो सेवक बनाउन उद्यत रह्नु र समान स्तरमा पुग्न वा समानताको व्यवहार गर्न अनिच्छुक हुन्छ । तब मानिस केही कारणबाट भयभीत हुँदै शरणको खोजमा भाँतारिने गर्न । शरणको खोजमा भाँतारिएको मानिस भयमुक्तिको चाहनाले ठीक बेठीक छुट्ट्याउन समेत विसर्जन ।

मानिसले जीवनमा अनुभव गर्ने अनेको विषयहरू

मध्ये भय न बढी हुने गर्न । कोही बृद्धावस्थामा भोग्नुपर्ने काल्पनिक भयले ग्रष्ट भएर बर्तमानमा चिन्तित हुने गर्न कोही आफूले भोग गर्दै रहेको लाभ-सत्कारमा पुग्न जाने हानिको भयले ग्रष्ट हुने गर्न । अदृश्य शक्तिको भयले पनि कहिले काहिँ मानिसहरूले आतंकित हुने गर्नु भने मृत्यु अवश्यमावी भएतापनि मृत्युभयबाट भयभीत भेरहेका हुन्छन् । मानिसले जीवनमा सामना गर्ने भएका विभिन्न स्वरूपहरूको सम्बन्धमा विचार गर्दा हासी निम्न प्रकारका भयहरूलाई पाउन सक्छाँ - लोकवादभय, अमनुष्यभय, प्रकृतिभय, संस्कारभय र मृत्युभय । यस्ता भयहरूको कुनै न कुनै रूपमा हरेक मानिस अनुभव गर्न चाह्य हुन्छ ।

लोकवादभय- सांसारिक प्राणी भएको नाताले मानिसको जीवन समाजसित धन्योन्याश्रितरूपमा गाँसिएको हुन्छ । समाजिक जीवनमा समाजिक शिष्टाचारप्रति सजग रहन हरेक मानिस चाह्य नै हुन्छ । समाजमा आपनो स्थानलाई सुरक्षित घर्न हरेक ध्यक्ति सजग रहेकै हुनेछ । समाजिक सुरक्षा एवं समाजले प्रदान गर्ने सम्मान प्राप्त गर्नको चातिर मानिस हरदम प्रयत्नजील रहेन गर्दछ । ध्यक्तिको प्रयत्नको कलस्वरूप समाजले पनि

ध्यक्तिलाई सम्मान प्रदान गर्दछ र उसको मेहनतको कदर पनि गर्ने गर्दछ । समाजद्वारा प्रदान गरिने सम्मान एवं समाजबाट प्राप्त लाभमा बृङ्ग गर्न हरदम सचेत रहनु पर्नाको कारण मानिस सधैं लोकबादबाट बच्न प्रयत्नरत हुनेगर्छ । जुन व्यक्ति लाभ-श्रलाभ, यश-अपयश, निन्दा प्रशंसा र सुख-दुःखमा पनि अविचलित रहीर आफ्नो तर्फबाट योग्य, उचित धर्मानुकूल आचरण गर्ने गर्दछ सो ध्यक्ति लोकबाद भयबाट भयभीत भरहनुपर्ने हुँदैन । यस्तो ध्यक्तिले लोक (संसार-समाज) को स्वभावलाई बुझेछ ।

मनुष्यभय-मानवसमाजको उन्नतिमा जति योगदान मानिसहरूले विएका छन् यसको अवनतिको निमित्त पनि प्रत्यक्ष हस्तक्षेप मानिसहरूबाट भएका छन्, हुनेछन् र हुने गर्नेछन् । मानिस नै त्यस्तो प्राणी हो जसको ज्ञान गलत दिशातर्फ मोडिंदा निमेषभरमै युग्म-युग्मसम्मको परिश्रमलाई धबस्त बनाइदिने गर्दछ । यसले गर्दा मानिस नै मानिसको पहिलोकोटिको शब्दु रहने गरेको हो । मानिसहरू सधै मानिसबाट नै भयभीत भरहनुको कारण हो मानिसमा भएको ज्ञान-क्षमतालाई गलत तरिकाद्वारा प्रयोग गरी निमेषभरको आहंकारले जीवनभर परिश्रम गरेर संचित गरेको ख्यातिमा कलंक लाग्न नपुगोस् । सो कारणले गर्दा मानिस सधै आपने सहोदर मनुष्यजातिबाट भयभीत रहने गर्दछ । जुन व्यक्तिलाई अभिमानको कारण र निवारण थाहाहुनेछ त्यस्तो ध्यक्ति उचित-अनुचित कुराको छानबीन गरेर योग्य ध्यक्तिसित मिक्रता र अयोग्य ध्यक्तिदेखि त्यसको पहुँचभन्दा ठाढा रहने गर्दछ । पुराना पाकाहरूले आफूले संचित गरेको अनुभवलाई आधार बनाएर कुमानिसबाट सतकं भई ठाढा रहन सोही कारणले बताएर गएका हुन् ।

अमनुष्यभय- जीवित मनिसले जोने

विभिन्न कठिनाइहरूमा मनुष्येतर प्राणीहरूबाट सिर्जना हुने गरेका कृतिपथ कुराहरू पनि हुने गर्छन् । कुनै समय पितृहरूको प्रकोपको कारण भय सिर्जना हुने गर्दछ । अमनुष्यहरू रुह्य रुह्य हुँदा लाग्ने, उनीहरूको वासस्थानमा अज्ञानताबश बाधा पुग्न जाँदा सताउने पनि गर्दछन् । यस्ता प्रकारका भयहरूबाट बच्न सम्यक् तरिकाले जीवन निर्वाह गरेमा संभव हुन्छ । आफ्ना पितृहरूप्रति, देवताहरूप्रति र अन्य मनुष्येतर प्राणीहरूप्रति सदैव आफूले गर्नुपर्ने कर्तव्यपालन गर्नु सम्यक् आचरणभित्र पर्दछ । सम्यक् आचरण भयबाट बच्ने असोध अस्त्र हो ।

प्रकृतिभय-मानिस प्रकृतिमाथि आभित छ । प्रकृतिको नियमअनुरूप आचरण नगरी कोही प्राणी पनि जीवित रहन सकिँदैन । प्रकृति नै त्यो शक्ति हो जसले हृदसम्मको ज्यादती नगरेसम्म भयानक हाति पुँयाउँदैन । एक नवजात शिशु बाल्यकाल, शैशवकाल र योवनकाल पार गर्दै क्रमशः बृद्धावस्थामा पुग्न ऊ मानव-अनुरूपको आचरण गर्दै बढ्द हुनेक । त्यस विपरीतको आचरण गरेमा आप्नो जीवनको विनाश गर्न पुग्नेछ । मानिस मानवप्रकृतिमाथि सतकं रहन जति अति आवश्य छ त्यति नै आफू वरिपरिका बातावरणप्रति पनि सतकं रहने पर्ने हुन्छ । यद्यपि मानिस आप्नो अभिमानी स्वभावले गर्दा आफू वरिपरिका बातावरणको अतिशय दोहन गरेर पुरुषार्थ देखाउँछ तापनि आप्नो अभिमानको फल भोग्न पनि बाध्य नै हुने गर्छ । भूक्षय, खडेरी, बाढी, अतिवृष्टि, रोग-व्याधि आदि हुनुमा मानिसका विगत कार्यहरू जिम्मेवार हुने गर्छ । प्रकृतिको प्रकोपसित सामना गर्न आफू असमर्थ भएको कारण विगत कालका मानिसहरू प्रकृतिलाई देवता (जलदेव, अग्निदेव, भूदेव र वायुदेव) मानेर पूजा गर्ने गर्दथे । देवको एक प्रथ्र शक्ति हो ।

शक्तिशालीहरूलाई मानिसहरू देव भन्न गर्नुन् । शक्तिको परिभाषा "मिन्ना-फिर्ने हुन सबदछ तर जसलाई आदर गर्ने गरेको हुन्छ त्यसलाई त्यसको शक्तिको कारण नै त्यसो गर्ने, गरेको हुनेछ । शक्तिका दुई रूप (संहारक वा संरक्षक) मध्ये कुनै एकले प्रायमिकता पाइरहेको हुनेछ ।

संस्कार भय-संस्कारलाई शाविकरूपमा प्रभावित गर्दा दिगत लालमा गरेका कार्यहरूको प्रतिफल भनेर सामान्यतः भन्न सकिन्छ । वर्तमान कालमा जे जस्ता परिस्थिति भोग्न वाल्य भैरहेको छ त्यो विगत कालमा गरेका कार्यहरूको प्रतिफल नै हो । यद्यपि स्वयंकृत, परकृत वा परिस्थितिजन्य अवस्थाको कारण पनि मानिसे केही कुरा भोग्न विवश हुन सबदछ । स्वयंकृत नभै परकृत वा परिस्थितिजन्य अवस्थाको कारण भोग्न विवश रहेको हो भने त्यस्तो अवस्थाबाट मुक्ति सानो प्रयासबाटै संभव हुनेछ । तसर्थे संस्कारभय उत्पन्न हुनुको सम्बन्धमा सामान्य अर्थ निकाल्दा चेतनाको विकसित अवस्था र परिस्थितिको अनुकूल समाप्त नहुने हो भन्ना अन्यथा हुनेछैन । अविकसित चेतना र प्रतिकूल विधिले पछ्याइने रहेदा पुनः पुनः सुरक्षाको खोजी गर्दै रहनुपन्ने हुन्छ भने उपर्युक्त अवस्था तर अविकसित चेतना र अनुकूल अवस्थाको भेल गर्न सके संस्कारभयबाट मुक्ति संभव हुन सकिन्छ । त्यसले संस्कारभयको कुरा गर्दा हामी प्रतिकूल अवस्था-अविकसित चेतना, अनुकूल अवस्था-अविकसित चेतना र विकसित चेतना-प्रतिकूल अवस्थाहरूको कारण सिजित प्रतिफल भनेर बुझन सकिन्छ । त्यस्तो विधिमा अनिश्चित भविष्यको कारण भयभीत भैरहनु ।

मृत्युभय- मृत्यु स्वामाविक प्रकृया हो । उत्पन्न भएको हरएक कुराको विनाश अवश्यमात्री छ । शीतन र

मृत्यु एउटै मिकाका दुई पाठा हुन् । जबसम्म जीवनपथ क्षमतावान् हुन्छ मृत्युपक्ष कमजोर अवस्थामा रहन्छ, जसै जीवनपक्ष कमजोर हुनेछ मृत्युपक्षले आप्नो चमत्कार देखाउनेछ । जीवनपक्ष कुनै निश्चित अवधिसम्मान क्षमतावान् हुने स्वभावको छ र त्यसको अवधि सम्बन्धमा हेवका राखनु ज्यादै कठिन छ किनभने जीवनपक्षलाई गतिशील बनाउनमा व्यक्ति स्वयंको भूमिकामान पर्याप्त नभै अन्य पक्षहरूसितको तालमेल पनि आवश्यक रहने गर्दछ । मानिसको आकांक्षा कहिलेकाहिं जीवन पक्ष क्षमतावान् रहेदा पनि मृत्युलाई आदाहान गर्ने स्वभावको हुनेछ भने कहिलेकाहिं मृत्युकी मुख्यमा पुग्दा पनि जीवनको लालमा रहने गर्न । जे-जस्तो अवस्था यी दुई पक्षहरूमा रहेनापनि लालसा-आकांक्षा-इच्छाहरू विद्यमान रहिरहने सम्म मृत्युभयबाट प्रमावित भैरहनुपन्ने हुन्छ ।

उपर्युक्त प्रकारका भयहरूमध्ये कुनै न कुनै प्रकारको भयद्वारा मानिस भयभीत हुन सबदछ । ती भयहरूबाट बच्ने उपर्य सम्प्रक्ष आचरण र यथार्थ ज्ञान हो । सम्प्रक्ष आचरण अन्तर्गत शील र समाधि पर्दछन् । शीलले नियम भन्ने कुरा बुझाउँछ । हरएक कुरा कुनै न कुनै प्रकारको नियममिति रहेमात्र यथार्थरूपमा, प्रकटमा आउने गर्दछ । प्रकटमा आएर विनाशतर्फ पनि नियम मुताबिक नै अग्रसर भैरहेको हुनेछ । उत्पत्ति र विनाशको नियम बुझन प्रयत्नरत व्यक्तिमा सो सम्बन्धी यथार्थ ज्ञान निरन्तरको प्रयत्नपछि उत्पन्न हुनेछ । जे जस्तो हो सोही अनुरूप विना कुनै पूर्वाग्रह बुझ्ने ज्ञान नै यथार्थ ज्ञान हो । भयबाट मुक्त हुन आप्नो पक्ष र आफू बाहेक अन्य पक्षको मूलिका सम्बन्धमा उचित तरिकाद्वारा जातकारी प्राप्त गरेर सो को सही उपचार नै एकपात्र भरपर्दा तरिका हो ।

भयभीत हुनुमा यथार्थमा ज्ञानको अमाव, असीमित लालसा, अनियमित वा शीलरहित जीवन, अमावित वित्तहरू पर्दछन् । यी मध्ये कुनै एकको भूमिकाले पनि प्रमावित भैरहन सबदछ ।

धर्मतिमामह उपासक

- ज्ञानवज्र वज्राचार्य

“इथ सोदति पेच्च सोदति-

कतपुञ्जो उभयत्थ सोदति ।

सो सोदति सो पमोदति-

दित्वा कम्म विमुद्दिम, तनो ॥

अर्थः— दान पुण्य यानाः जीवन हनाच्चवच्छ व्यक्ति-
यात थुगु लोकय नं परलोकय नं हृष्ट जुइ, सन्तोष जुइ,
थम्हं यानागु भिगु शुद्धगु पुण्यकार्य खनाः लुमनावव
पति वयात हृष्ट जुइ, सन्तोष जुइ, आनन्द जुइ ।

‘उपर्युक्त गाथा तथागतया महतुं पिहा वःगु

अमृतवचन खः, सत्य वचन खः ।,,

घटना— भगवान् बुद्धया पालय श्रावस्तीनगरय
न्यासःमह धर्मतिमापि उपासक दुगु जुयाच्चवन ।

उपि न्यासःमह उपासकपिमध्य थकालिम्ह
धर्मतिमा उपासक जुयाच्चवन । उपासकया न्हव्यम्ह
काय व न्हाम्ह म्हाय दुगु जुयाच्चवन । काय म्हाय-
पि व थःपि निम्हतिपू यानाः ज्ञिम्हस्या भगवान्
बुद्धप्रमुख भिक्षुपित्त यागु (क्वाति) दान वीगु
शुक्ल-पक्षया पुन्हि कुन्ह भोजन दान, कृष्णपक्षया श्रोसि
कुन्ह भोजन दान, वर्षावासया भोजन दान व सलाक
(पालंपा: यानाः वीगु) जुयाच्चवन ।

इवि पिने धर्मतिमा धायेकेत दान वियाच्चंपि-
मखु । थःगु छेय सकले मिलय ज्याः नुगः मस्यासे

आनन्दभूमि

जहान परिवारयात न नकाः पुङ्काः चालवचन बांलाक
चवन । तःधंछु जुइगु धयागु न मदु । सुयांगु निन्दा
चर्चा यानाजुइ धयागु न मदु । उक्ति मुख्यमह उपासकयात
मनून्तसे धार्थे धर्मतिमामह उपासक धकाः धाइगु जुयाच्चवन ।

थुक्तं दान पुण्य यानाः जीवन हनाच्चवच्छ धर्मा-
तिमा उपासकयात रोगं कल । ल्वय जुयाः लासाय चवना-
च्चवच्छस्या भिक्षुपि सःताः परिव्राण पाठ याकाः बाँख
न्यकेगु इच्छा जुल । कायपि सःताः धाल- भगवान्
बुद्धयाथाय वनाः जिगुपात्ते वन्दना याताः धाहुँ ! भिक्षु-
पि च्याम्ह, छोयाह्माविज्याहुँ । परिव्राण पाठ न्यकाः
बाँख न्यने मासित वल धकाः विनित यानावा ।

‘कायपि बुद्धयाथाय वनाः अबु धाःर्थे धयाः
विनित यायेव तथागतं भिक्षुपि छोयाविल । भिक्षुपि
धार्मिक उपासकया छच्चाख्यरं लायातःगु आसनय फेनुना
विज्यात ।

धार्मिक उपासकं भिक्षुपित्त वन्दना यानाः धाल,
भन्ते ? जिगुप्रति दया तयाः परिव्राण पाठ यानाः धर्म
उपदेश यानाविज्याहुँ” । आः जि न्हापाथे बमलात ।
जि न्हापाथे न्हावपन मतानाः मिहान्न मछल । आः जितः
छल्पोलपिनिगु हे नक भरोसा दनि ।

भिक्षुपित्त धाल- उपासकया न्यनेयःगु सूत्र छु ?

ठिस्त यःगु सूत्र पाठ यानादी ।

उपासकं विन्ति यानाः धाल— जितः देवलोकय्
यःगु सूत्र बुद्धं प्रशंसा यानादिज्ञाःगु तथागत्पितं त्वःता
विमज्ज्याःगु महापट्टानसूत्र (न्हगाबले होश इयेकाः सतर्क
ज्ञानाच्चने माःगु सूत्र) आज्ञाजुयादिज्ञाहुं ।

‘मिक्षुपितं वहे सूत्र पाठ यानादिज्ञात । उपास-
क्या सूत्र च्येंयं तस्सकं लवय् चर्को जुल । वेहोश थें जुल ।’

देवलोकं— ‘धदत्य्— १) चातुर्महाराजिका,
२) तार्विति, ३) याना, ४) दुषिता, ५) निम्मान रती,
६) व परनिमित बसवत्ति धयागु खुगु देवलोक विमान-
ज्ञनाः जिमिगु विमानय् चं विज्ञाहुं धकाः बाजिबाजिं
हालाच्चन । परिव्राण पाठ न्यनाच्चनागु सुखं मदयेक हाला-
च्चने मते छिपि हुं धकाः ल्हाः भाय् यात ।’

मिक्षुपिति मतिइ इमित म्वाःल हुं धाल धकाः आ
भन च्चनां विक मजुल धकाः लिहां वन । काय्पि म्हाय-
पि, कलाःपि ह्वाँय् ह्वाँय्खवद्याहल । जिमिब्राः अपायसकं
बाखं न्यने पःह्य, यहां हे मिक्षुपि सःतके छोयाः आः थह्य तुं
म्वाःल हुं धाल, छु ज्ञागु धकाः सुगः चिंकाः विरह याना-
च्चन । पलाद लिपा धार्मिक उपासक्या होश दयावल
कलाः, काय् म्हाय्यपि खवद्याच्चंगु खनाः न्यन— छाय् खवद्या-
च्चनागु छिपि ? भन्तेपि गन विज्ञात ?

काय्पिति धाल— भन्तेपितं परिव्राण पाठ याना-
चं वलय् बाः न हे म्वाःल छिपि हुं धकाः धयादी गुलि
वसपोलपि लिहांदिज्ञाये धुकल ।

उपासकं धाल— जि भन्तेपिति धयागु मखु ।
खुगु देवलोक विमान ज्ञनाः जिमिगु विमानय् चं विज्ञाहुं
धकाः न्यने हे सजिक हालाच्चवृगुलि इमित हालाच्चने मते
छिपि लिहां हुं धकाः धयागु । भन्तेपिति धयागु गुलि ।

आः जि तार्विति देवलोकय् वने त्यना छिपि नं
जियाय् वये न्हगाःसा न्हापा यानाच्चनाथे हे दानविद्या:
शीन पालन यानाः परह्पर (थवंयः मिलय् जुयाः) नुगः
चबकंकाः संक्षेपूर्वक ज्ञान यानाः खें ह्वानाः थःथःगु कर्तव्य
पालन यानाच्चवे । शीखं सुयातं दुःख वियागु मदु । सुयागु
छुं स्यंकागु मदु, सुयातं अन्याय पानागु मदु । सुयागु
निःदा यानागु मदु । लिपा लिपा नं छिपि ग्रथे हे ज्युच्चवे ।
थःथःगु मन मिकाच्चवे । म्हुतु पिचु नुगः वचु ज्वी मते ।
सुयागु चुक्लियायेगु वानि याये मते । गफी ज्वी मते ।
थुलि धयाः धार्मिक उपासकं प्राण तोता; तार्विति देव-
लोकय् उत्पन्न जूवन ।

‘उसे सतिपट्टानसूत्र देशना याना: विहारय् लिहां
वंपि मिक्षुपिके भगवान् बुद्धं न्यनादिज्ञात “विरामी
ज्ञुयाच्चंहा धार्मिक उपासकं बाखं न्वला ।

मिक्षुपिति धाल— “न्यंला न्यं तर विचय् हे म्वाःल
हुं धाल, उकि जिपि लिहां वयागु” ।

बुद्धं धयादिज्ञात— व उपासकं छिमित धाःगु
मखु व वेहोश ज्युयाच्चंवलय् खुगु देवलोकं विमान ज्ञनाः
वयात काःवय्यच्चन । थुकी च्चंवा थुकी च्चंवा, धकाः
बाजिबाजिं हालाच्चवृगुलि इमित हाले मते धकाः धाःगु
खः । आः व उपासक तार्विति देवलोक्य उत्पन्न जू वने
धुकल ।

★

सुभाषित

गुनि जक गुन धयागु सी, वैगुनि गुण सी
मखु । बल दुह्मसे जक बल धयागु सी वमला:ह्य—
सिन बल धयागु सी मखु । कोयलि वसन्तयागु
गुन सी, बवख सीमगु । थथे हे किसि जक सिह
या बल सी, छुंचां सिहया बल सी मखु ।

करुणामय शरण

सुर्जरत्न वज्राचार्य

लय- मंगल-ताल-चबः
बाह्लमास-ताल-जति

हे प्रभु करुणामय शरण वया चरणसं १ धु
जवं खवं आयतारा दथुसं थो करुणामय २
सत्त्व प्राणी उद्धार यासे शान्तरूपं विज्यात रे । २ धु
भक्तवत्तं सकले मुनाः श्रद्धा पूजा याः वया २
रक्षा याये माल जिमित करुणा तयाव रे । २ धु
रोग कष्ट दुख भय मदयेमा जगतय् सुयात नं २
फवता जिमिसं थुलि प्रभु छल पोलया न्ह्वःनेसं । २ धु
अनावृष्टिं उद्ग्रववृष्टिं विश्वय् गवले मनुयेमा २
अमृततुङ्यं जल मुवृष्टिं इतय् सकभनं जुयेमा । २ धु
फल मूल अन्न आदि परिपूर्ण ज्वीक सयेमा २
लोकजनपिनिगु मन पलेस्वां द्वःथे ह्वयेमा । २ धु
लाम मोह काथ धैगु मुदाके गवले मदयेना २
दया माया करुणां जाःगु चित्त सकसिया जुयेमा । २ धु
विश्व शान्ति जुयेमा धैगु मनकामना नं २
हर्षं थुगु स्तोत्र न्हिं ब्वने फयेमा । २ धु

अनुरोध

वैशाखपूर्णिमाका दिन विशेषाङ्कको रूपमा प्रकाशित हुने
वर्ष १२ अंक १ को आनन्द-
भूमिका लागि भगवान् बुद्धको
तारिफमात्र नभै बौद्धजगत् रे
अशान्त मनस्थितिलाई हौसला
प्रदान गर्ने व्यावहारिक वा अन्वेषणयुक्त बोद्ध लेख रचना पठाई
सहयोग गर्नुहुन अनुरोध छ ।
ठेगाना:- आनन्दभूमिमा उल्लेख
भए अनुसारका प्रधानसंपादक,
संपादक वा व्यवस्थापकसमक्ष
पुग्नुपर्ने मिति:- २०५१ वैशाख
६ गतेसम्म ।

“आजका बौद्धदर्शनहरू हिजोको बुद्धधर्मको रूपान्तर”

- पुरुषरत्न शाक्यवंश

चेत्यकः-

चेत्यकसम्प्रादय भगवान् बुद्धको महापरिनिवर्णि भएको २०० वर्षपछि उदय भएको हो । महादेवपर्वतको टुप्पामा बनेका चेत्यहरूलाई पूजा गनले यस सम्प्रादयको नाम चेत्यक हुन गएको हो । जसरी वैदिकवादी हिन्दूहरू देवमन्दिरमा देवतालाई मात्यार्पण, पुष्पार्चन र गन्ध-द्रव्यार्पण आदि गनले महाफल उपलब्ध हुन्छ भनी आस्था र विश्वास गर्ने त्यस्तै पर्वतको टुप्पामा अव-स्थित चेत्यहरूमा पूजा गनले पुण्य आर्जन हुन्छ भन्ने विश्वास भिक्षुहरू र उपासकहरूमा बढ्दै आएको कारण चेत्यहरूमा पूजा गर्ने प्रचलन बढ्दै गयो । साथै बुद्धका आर्यार्घटाङ्गिक मार्गमा लाग्नुभन्दा यो पूजा गर्ने पद्धति अति सरल र अरु सम्प्रादयहरूमा पनि बढी प्रचलित भएको कारण र पुण्य पनि आर्जन हुने प्रलोभन भएको कारण यो प्रथा आर्यार्घटाङ्गिक मार्गको तुलनामा बढी सोकप्रिय हुन गयो । पछि यसे सम्प्रदायबाट शेवसम्प्रदायको विकास भएको तथ्य अमरावती र नागार्जुनकोण्डामा उल्लेख भएका अभिलेखहरूबाट पनि प्रष्ट हुन्छ । यस सम्प्रदायका भिक्षुहरू र भिक्षुनीहरू विभिन्न पर्वत र कुण्डातदीको किनार-मा रहेका विहारहरूमा बस्ने गरेको थाहापाइन्छ । यस सम्प्रदायमाई प्रशोकको नामबाट पनि सम्बोधन गर्ने गरेको

कथावत्यु र सिहली इतिवृत्तबाट थाहाभएको छ । पंडित राहुल सांकृत्यायनको भनाइअनुसार अधिक सम्प्रदायबाट नै वैपुल्यसम्प्रदायको विकास भएको उल्लेख गर्नुभएको छ । यसे वैपुल्यसम्प्रदायीहरूले प्रजापारमिता रत्नकूट आदि प्रन्थहरूको रचना भएको हो । कथावत्युको अट्ठकथामा वैपुल्यवादीहरूलाई महरून्यवादी भनेको पाइन्छ । नागार्जुन शून्यवादको आशवर्य भनेको छ । तसर्थ वैपुल्य-वादबाट नै महायानसम्प्रदायको विकास भएको हुनुपर्छ ।

सानातिना मतभेद बाहेक यस चेत्यकसम्प्रदाय महासांघिक सम्प्रदायसँग धेरै कुराहरूमा मेल खाएको पाइन्छ । चेत्यपूजामा बढी संलग्न-हुने भएको ले उपासक उपासिकाहरू यस सम्प्रदायमा बढी आकर्षित भएको पाइन्छ । साथै दानभावना गनले पुण्य आर्जन हुने यस सम्प्रदायमा बढी विश्वास बढ्दै गएको कारण भिक्षुहरूलाई दान दिने र चेत्य बैनाउन दान दिते आदि भावना-हरूबाट प्रेरित भएर विभिन्न चेत्यहरू बढ्दै गए । त्यसमध्ये अमरावतीको महाचेत्य बढी महत्तम र प्रधान मानिएको छ । उक्त चेत्य कलाकृति र शिल्पकलामा उत्कृष्ट भएको कारण चेत्य अवलोकन गर्नुको साथसाथै पुण्य आर्जन हुने विश्वास लिएर टाढा टाढाबाट धर्मचिन्तकहरू पूजा गर्न आड्ने गर्थे । यसे मनोभावबाट नै बुद्धधर्ममा भक्तिभावको

तिजंना भएको देखिन्छ । चेत्यकवादोहरूमा भक्तिभावको ज्ञागरण भएको साथसाथै बुद्ध पूर्णरूपमा वीतराग भएको विश्वास गरिन्छ । बुद्ध दशबलबाट सम्पूर्ण भएको कारण महत्तम र सर्वथ्रेष्ठ भएको ठान्दवे । यी समुदायको विश्वास ज्ञनसार निर्वाण दोषमुक्त भावात्मक दशा हो ।

आत्मीयुक्तीयः—

यो बुद्ध महापरिनिर्वाण भएको लगभग २०० पञ्च-पछि अरु बौद्धहरूमन्दा बेर्गलै दर्शन बोकेर आएको सम्प्रदाय हो । प्रायः सबै होनयान र वज्रयानका बौद्ध सम्प्रदाय-हरूले आत्माको भावसम्म पनि नभएको विश्वास गर्दछन् तर यस सम्प्रदायको दर्शनग्रन्थसार पुद्गल साक्षात् परमार्थ प्राप्तिको साथसाथै अस्तित्व भएको मान्दछ । सम्मितीय शास्त्र अथवा सम्मितीयनिकाय शास्त्र नै यस सम्प्रदायको मौलिक ग्रन्थ भएको विश्वास गरिन्छ । यस ग्रन्थमा आक्षरो बात्सीयुक्तीयको सिद्धान्त उल्लेख गरेको पाइन्छ । यो सम्प्रदायको सिद्धान्तश्चन्द्रनसार पुद्गल न स्कन्धात्मक नै छ तस्कन्धबाट भिन्न नै छ । तत्पी (पुद्गल) स्कन्धमा नै श्वस्तित छ न स्कन्धबाट श्वस नै छ । यसरी कुनैपनि प्राणी पुद्गलको अस्तित्वविना जन्म लिन सक्दैन । यस सम्प्रदायको सिद्धान्त कथावत्थु र वसुमित्रका प्रथ्यहरूमा उल्लेख भएको छ । यस सम्प्रदायको अभिधर्म नै भागमा विभाजन भएको छ । यस सम्प्रदायको सिद्धान्त बौद्ध विचार धाराको अनात्मवादसँग विपरीत भएको ले सबै बौद्ध सम्प्रदाय एकजूट भई विरोध गरेको कारण बौद्धहरूको जगजगी भएको समयमा यस सम्प्रदायको विकास हुन नसकेको मात्र नभई प्रायः अस्तित्व नै लुप्त हुँदै गयो । बौद्धको प्रसाव कम भएपछि अबौद्धहरूले खास गरेर चेदिकबादी हिन्दूहरूले बुद्ध र बुद्धधर्म पूर्णरूपमा अनात्म-बादमा आस्था राख्ने सम्प्रदायहरूको मात्र धर्म नभएको

अोल्पाउन यस सम्प्रदायको सिद्धान्तलाई अगाडि सार्वे यसे । यस वात्सीयुक्तीयको भनाइश्चन्द्रनसार सम्पूर्ण उपादानीय अथवा स्कन्ध, आयतन, आयतनघातुमा निर्भर छ र त्यो प्रज्ञ-प्रितमात्र हो । पुद्गल कुनै व्यक्तिको रूपमा र अरु कुनै धर्मको रूपमा यसलोकबाट अर्को लोकमा संसरण हुँदैन र संस्कारहरूमा केहीठिन विशेषरूपमा रहन्छन्, अरु परिवर्तन भइरहन्छ । पञ्च विज्ञान न रागयुक्त छ न विराग नै । यी सम्प्रदायको दर्शनशास्त्र सम्मितीयशास्त्रबाट सुरक्षित छ । अर्को सम्मितीय सम्प्रदाय यस वात्सीयुक्तीयसम्प्रदायबाट प्रलग भएको हो । वसुमित्रको भनाइश्चन्द्रनसार वात्सीयुक्तीयहरूको सत्तमुताबबाट एउटा गाथाको विवेचन विश्लेषणबाट भएको भनिन्छ जसको मूल तात्पर्य विमुक्त भइसकेपछि पुनः परिहानी हुन सक्छ । लोभबाट निर्वतन हुँछ परागमन पनि हुन सक्छ, सुखपद प्राप्त गरेर भोग गर्छ । असीष्ट पद प्राप्त गर्छ । सम्मितीयहरू यस चार फलहरूमध्येको सम्बन्धबाट छ पुद्गलको सकेत मान्दछ । यो ही लोतापत्र, कुलकुल, सकुदागामी, एकदीजिक, अनामी र शृङ्गते ।

आत्म र अनात्मवाद सम्बन्धमा भगवान् बुद्धको उपदेश प्रष्ट नभएको धेरै विद्वान् हरूको सताइ छ । आत्मा सम्बन्धमा बौद्धहरू पञ्चस्कन्धको अतिरिक्त आत्मा नामको सत्ता नभएको दाबी गर्नु, यसको प्रत्युत्तरमा अबौद्धहरूको धारणा छ कि बुद्धले अनात्मसूत तत्त्वमा आत्मालाई देखन नसक्ने उपदेशमात्र दिएको हो न आत्मालाई नै प्रत्यक्ष रूपमा तिरस्कार गरेको हो । यही भावनाहरू युग युगमा समय समयमा बौद्ध र अबौद्ध सम्प्रदायहरूबाट उभरेर आएका पाइन्छन् । त्यही पुद्गलवादीहरूको भनाइश्चन्द्रनसार आत्माको द्रव्यसत् अथवा आत्मभाव नै छैन भने एक गतिव्याट अर्को गतिमा संरक्षण कस्ले गर्छ; दुःख सुख

कसले भोग्छ; निर्वाणको निमित्त प्रयत्नशील, को हुन्छ। कसको निर्वाण हुन्छ? इत्यादि प्रश्न गर्नुहुन्छ। यस्ते प्रश्न आजका आधुनिक बौद्धहरूबाट पनि भएको पाइन्छ। जस्तो नाचगान रात्रीबलब आदि हिजो आजको भौतिक आत्मद्वयको रूपमा लिने प्रत्येक कियाकलापबाट टाढा रही शीलपालन गरेको कल यस जीवनमा र अर्को जीवनमा समेत केही नपाई निरन्तर परिवर्तन भइरहने बेरले अर्को प्राणीले कल उपभोग गर्न भएमा कुनै प्राणीको निमित्त आफूले यस आधुनिक जीवनको ऐश आरामलाई किन परित्याग गर्न? पछि एयही बात्सीपुण्ड्रीय सम्प्रदायबाट कमर्मतरीय, भद्रयाणिक, छन्नालारिक र सम्मितीय सम्प्रदाय आदिमा विभाजन भएको कथावस्थुको अटुकथामा उल्लेख गरेको पाइन्छ।

प्रज्ञप्तिवादः—

यस सम्प्रदायका प्रवर्तक महाकात्यायन भएकौ विश्वास गरिन्छ। विनोतदेव र भिक्षु वर्षाग्रिपरिपूच्छको भनाइअनुसार यस सम्प्रदायको उत्पत्ति महासांघिक सम्प्रदायबाट नै भएको विश्वास गरिन्छ तर परमार्थको धारणाअनुसार यस सम्प्रदायको उदय बहुश्रुतीयहरूको आपनो सुधारको क्रममा उदय भएको विचार ध्यक्त गरेको छ। यसकारण यस सम्प्रदायलाई पनि बहुश्रुतीय विभज्यावादी पनि भन्दछ। यस सम्प्रदायको भनाइअनुसार स्कन्ध र र दुःखमा सम्बन्ध छैन र बाह्य आयतन यथार्थ होइन। आयंमार्गको उपलब्धि अथवा मुक्ति प्राप्त भएपछि निर्वर्तन हुने संभावना छैन।

धर्म गुप्तिकः—

यो सम्प्रदाय महीशासकसम्प्रदायको उपशाखा भएको विश्वास गरिन्छ। यस सम्प्रदायका प्रवर्तक आयुष्मान् महान्वेदग्ल्यायनका शिष्य धर्मगुप्त भएको विश्वास

गर्छ। महीशासकसम्प्रदायसेग सम्बन्ध भएको पाइन्छ। यसको केन्द्र उत्तर-पश्चिम भारतमा भएको विश्वास गरिन्छ। भारतपार चीन र मध्यएशियामा पनि यस सम्प्रदायको बाहुल्य भएको पाइन्छ। यस सम्प्रदायको अभिनिष्ठकमण्डसूत्रमा भगवान् बुद्धको जीवनवृत्त उल्लेख भएको पाइन्छ। यसको रचना मिश्रसंस्कृतमा भएको छ। यस सम्प्रदायको विनयसूत्र र अभिधर्म तीन पिटक छन्। डे ग्रूड (De Grood) को भनाइअनुसार यस सम्प्रदायको प्रातिमोक्षसूत्रमा २५० नियम उल्लेख भएका छन्, संघलाई दिएको दान व्यक्तिलाई दिएको दानभन्दा बढी महत्तम भएको विश्वास ध्यक्त गर्छ। स्तूपहरूमा श्रद्धा तथा सम्मान प्रकट गर्नु महत्तम ठान्दछ। यस सम्प्रदायसम्म पूजा नै गर्ने गरेको छैन, केवल श्रद्धा। यसको यस धारणाअनुसार श्रद्धा गर्नु पूर्ण पवित्र र तृणा रहित हुन्छ। श्रावक र बुद्धान दुवैको लक्ष्य विमुक्ति प्राप्त गर्ने हो। यस समय-सम्म बुद्धान उदय भइसकेको छ। वार्षिक सिद्धान्तको क्षेत्रमा यी सम्प्रदायको उदय स्थविरवादबाट भएको भए-पनि यसको नजिक मुहासांघिक सम्प्रदायलाई नै बनाएको देखिन्छ। भारतमा भएका अभिलेखहरूबाट धर्मगुप्त सम्प्रदायको उल्लेख भएको छैन तर चीनोदार्शनिकहरूको भनाइअनुसार यस सम्प्रदायको प्रचार नद्यएशिया र उदियानमा भएको थियो।

बहुश्रुतीयः—

यो सम्प्रदाय महासांघिक सम्प्रदायबाट दृक्षिएको देखिन्छ। यो आनन्द र गान्धारको अभिलेखको साथसाथ अमरावती र नागर्जुनकोण्डाको अभिलेखबाट पनि प्रष्ट हुन्छ। विश्रुत बहुश्रुतक यस सम्प्रदायका प्रवर्तक भएको जनधारणा ध्यक्त गर्न्छन्। बहुश्रुत विद्वानहरूबाट नै यस सम्प्रदायको प्रवर्तन भएको कारण यस सम्प्रदायलाई बहु-

श्रुतीय भन्न गएको हो । यस सम्प्रदायको खास गरी सूक्त-पिटक, विनय-पिटक, अभिधर्म-पिटक र संयुक्त-पिटकहरूलाई बढी महत्त्व दिएको पाइन्छ । हरिहर्षमत रचित सत्यसिद्ध शास्त्र यस सम्प्रदायको प्रामणिक प्रथा भएको विश्वास गरिन्छ । भगवान् देव महास्थविरका पाँच भनाइ जस्तो, (१) अर्हत्हरूले पनि आहा नै नहुने गरी पाप गर्न सक्छन् । (२) अर्हत्हरूले आफू अर्हत् भएको आहापाउन र नवाउन पनि सक्छन् । (३) अर्हत्हरूमा सिद्धान्तको सम्बन्धमा शंका लुप्तशंका हुन सक्छ । (४) गुरुविना अर्हत्त्व पाउन सक्दैन । (५) ध्यानभावना गर्दा आहो ! दुःख भन्ने गर्नुपर्छ । हिजो आज महायानसम्प्रदायमा विशेष महत्ता प्रदान गरेको सबूत्तिसत्य र परमार्थसत्यको विवेचना पनि यस सम्प्रदायले मानवता प्रदान गरिएको पाइन्छ । बुद्धमा दशबल र अति तेजस्वी रशिमको आभासे युक्त भएको पछि विश्वास गरिन्छ । अतीत र अनागतलाई खास महत्त्व प्रदान नभई वर्तमानको मात्र अस्तित्व भएको विश्वास गर्छ । यो सम्प्रदाय, खास गरेर बौद्ध धर्महरूमा आएको महासांघिकवाद र स्थविरवादका बीचमा सम्बन्ध स्थापित गर्न प्रयास भएको पाइन्छ । यस सम्प्रदाय बौद्ध दर्शनलाई दुई दृष्टिकोणले देखेको पाइन्छ, त्यो हो नियार्थ (प्रत्यक्ष अर्थ) र नेयार्थ (अप्रत्यक्ष अर्थ)

काइयपीयः—

यो सम्प्रदायलाई स्थविरीय तथा सुवर्णक भन्दै तर यो सर्वास्तिवादीको एक नहतम शाखा भएको उल्लेख पाइन्छ र स्थविरवादसँग यसको तालमेल भएको भिजिलेख पाइँदैन । प्रौ. ब्रिजुलिस्कोको भनाइअनुसार यो सम्प्रदाय हैमवतसँग सम्बन्ध भएको बताउँछ भने डा. नलिनाथले उक्त भनाइलाई शंकाको दृष्टिले हेने गरेको पाइन्छ । वहाँको भनाइअनुसार काश्यपगोत्र भिक्षुहरूले हिमवन्त प्रदेशहरूमा

बौद्ध धर्म प्रचार गरेका अभिलेखहरूमा उल्लेख भएका पाइन्छन् तर यो निश्चितरूपमा भन्न सकिंदैन कि यो काश्यपीय सम्प्रदायका भिक्षुहरू नै थिए । अर्को धर्मगुणीयहरूको जस्तै यस काश्यपीय सम्प्रदायहरूको पनि आधुनिक विपिटक वियो । यो सम्प्रदाय थेरेवादहरू जस्तै अयज्ञाम र अनुत्पाद ज्ञान हुन्छ र सक्तार पनि उत्पन्न र नष्ट प्रतिक्षण भइरहन्छ भन्ने विश्वास गर्छ । कथावस्तुमा यस सम्प्रदायका सिद्धान्तहरूको विवरण र विकास उल्लेड भएको पाइन्छ । यस सम्प्रदायको सर्वास्तिवादीहरू र स्थविरवादीहरूसँग पूर्ण सहमत भएको पाइन्छ ।

हैमवतः—

आचार्य वसुभिक्षद्वारा रचित “अष्ट्वादशसप्तहनिकाय” मा उल्लेख भए अनुसार यो सम्प्रदाय स्थविरवादबाट उदय भएको उल्लेख गरेको पाइन्छ । विनीतदेव र भाष्यको भनाइअनुसार यो सम्प्रदाय महासांघिकबाट विकास भएको विश्वास गर्छ । यस सम्प्रदायका भिक्षुहरू खास गरेर हिमालीभेगमा बसोबास गर्ने भएका ले यस सम्प्रदायलाई हैमवत भनेको हुनुपर्छ । यही हैमवत भिक्षुहरूबाट नै नेपालमा सर्वप्रथम बौद्ध धर्मको प्रचार-प्रसार भएको हुनुपर्छ । यी सम्प्रदायहरू बोधिसत्त्वहरूमा विशेष गुणले युक्त भएको भा विश्वास गर्दैन र सामान्य मानिसहरू जस्तै जीवनयापन गर्नेमा विश्वास गर्दछ । मानिसहरू गर्नदेखि नै राग, द्वेष, सोहोको खास अवस्थालाई लिएर जन्मनेमा विश्वास गर्दैन र जन्मेपछि वरिपरिको वातावरण अनुरूप राग, द्वेष र सोहो इत्यादिका कामभावनाहरू विकास गर्दै जानेमा विश्वास गर्छ । यस सम्प्रदायहरू देबलोकका देवताहरू पनि तपःपूत जीवन व्यतित गर्न समर्थ हुँदैनन् । यस सम्प्रदायको विश्वास अनुसार अर्हत् भिक्षुहरू पनि पूर्णरूपमा अज्ञान र संशय-बाट मुक्त छैन र तृष्णाको विषय अर्हत्हरूमा पनि हुँछ ।

किञ्चुहरूमा दैवीशक्तिको प्रदर्शन गर्ने खास शक्ति हुँदैन र अर्हत् भिक्षुहरूसँग अधिदात्मज्ञानको शिक्षा हातिल गरेर अर्हत् बन्न सक्छ । यी मायि उल्लेख भएका सम्पूर्ण ज्ञान-लाई दृष्टिगत गर्दा यो सम्प्रदाय न स्थविरबादलैंग न महालाईक सम्प्रदायको नजदिक भएको पाइन्छ । यस सम्प्रदायको सम्बन्ध सर्वास्तिवादीहरूसँग धेरै नजदिक भएको देखिन्छ ।

मक्तुन्तिक:-

यो सम्प्रदाय सर्वास्तिवादबाट विकास भएको धेरै विद्वान्हरूको भनाइछ तर ठास प्रमाणको अभावको साथसाथै कुन थेब र नहाँ यस सम्प्रदायको बाहुल्यता छ इत्यादिको खास अभिलेखहरू र कथावस्तुमा पनि केही उल्लेख न भएको कारण यथार्थ भन्न सबै अवस्थामा छैन । यस बाहेक यस सम्प्रदायको खास विशेषता के छ त्यो पनि कहीै उल्लेख भएको पाइन्दैन तर जे भए पनि यो सम्प्रदाय स्थविरबादी भिक्षु सम्प्रदायमध्येको एक सम्प्रदाय भएको निश्चित छ । पालीपरम्परा अनुपार संकातिक सम्प्रदाय काशयपीय सम्प्रदायको एक शाखा भएको विश्वास गर्छ र सौत्रात्मिक सम्प्रदाय ने संकातिक सम्प्रदायको प्रशाखा हो तर बसुमि- भक्तो भनाइन्द्रनुसार यी दुवै एउटै सम्प्रदाय र एकात्मक हो । योगाचार सिद्धान्तको आलयविज्ञान जस्तै संकातिक सम्प्रदायहरू सरब एक भवबाट अर्को भवमा संकरण हुनेमा आस्था र विश्वान गर्छन् । काशयपीयहरू यसैलाई ने यथार्थ पुद्गल भएको सम्बन्ध भन्ने महासाधिकहरू यसै विषयलाई सूक्ष्म सचेतनाको संज्ञा दिनुहुन्छ र यो सम्पूर्ण शरीरमा व्याप्त भइरहन्छ । अर्हत् सम्बन्धमा संकातिक सम्प्रदाय यसरी व्यक्त गर्छ । अर्हत् हरूको शरीर ज्ञानप्रसूत भएको कारण सधै पवित्र र निर्दोष अड्को हुन्छ र अर्थात् अटाङ्गि- काटार्गांको अनुपरण यरी अर्हत् प्राप्त गरेपनि स्कण्ठिहरूको पूर्ण नष्ट हुनेछैन । प्रत्येक मानिसहरूमा बुद्ध हुने क्षमता लुकेको हुन्छ र कुनै न कुनै जन्ममा बुद्ध हुन सक्छ । आचार्य वसुवृन्धुको अमिद्धमकोशमा यस सम्प्रदायको प्रशस्त उल्लेख भएको पाइन्छ । अस्तकृत धर्महरू जस्तो आकाश, प्रतिसंख्यानिरोध तथा अप्रतिसंख्या निरोधको खास अस्तित्व न भएको बताउँछ र सर्वास्तिवादीहरूको अतीत र

जनागतप्रति पनि खास आस्था न भएको पाइन्छ । यस सम्प्रदायले पनि महासांघिकवादी विचारधारा र थेरवादी विचारधारालाई समन्वय गर्ने प्रयास गरेको पाइन्छ ।

दिश्वप्रसिद्ध चार बौद्ध दर्शनहरूको यथार्थ उल्लेख गर्नुश्राङ्गाडि ने हिजोआज बौद्धगतमा धर्मको नाममा प्रचलित भएका हीनयान, महायान र बज्रयानको विकास भएको यथार्थ ज्ञानको आशा गर्ने नसक्ने निश्चित छ तापनि मायि उल्लेख भएका विभिन्न सम्प्रदायका ज्ञानहरू-बाट पर्याप्तमात्रामा न जाए पनि धेरैथोरै ती यानहरू रूपान्तर हुँदै आजको अवस्थामा कसरी आयो होला भन्ने आपनो अन्तस्वलमा केही कल्पनाले रूप लिहसको अवश्य हुनुपर्छ । यी मायि उल्लेख भएका सम्प्रदायहरूबाट सर्व-प्रथम यो ज्ञान बोध गराएको हुन्छ कि गृहस्थहरूमात्र होइन धन, जन र भूमिको साथसाथै यावत् सम्पत्तिलाई ने त्याग गरी सोक्ष लाभ गर्ने आशाले मग्नते जीवन यापन गर्न समर्पित भई धरबाट निष्कासित जीवन व्यतीत गर्न भिक्षु भएका भिक्षुहरूलाई समेत अर्हत् भिक्षुहरूले धर्म परिवर्तन ने नगर्ने जुन अद्वान तिनुभयो चाहै त्यो बिना अर्हत्व ने प्राप्त नहुने अति महत्तम विषय ने किन नहोस् त्यो प्रजातन्त्र विपरीत रुढीवादी विचारबाट प्रथय भएको विचार गरी भिक्षुहरूले त्यो अद्वानलाई परित्याग गरेको झलक पाइन्छ भन्ने अर्को भिक्षुहरूलाई समेत सुविधा परित्याग गर्न तृणादाट मुक्त न भएको दर्शाउँछ । दोन्हो यी विभाजित भएका सम्प्रदायहरूमा आफू नाई रुढीवादी विचारबाट अलग हुनुबाहेक खास खास विचारहरू र दर्शनहरू न भएको प्रष्ट देखाउँछ । खास उद्देश्य र दर्शनको अभाव भएको कारणले ती प्रत्येक सम्प्रदायहरू तीव्र गति वा मन्द गतिमा पुनः भक्तिकादी र देवशक्तिलाई आधार बनाएको वैदिक पुनर्व्याप्तिवादीतिर अग्रसर हुँदैपनि अभास पाइन्छ । यी कारणहरूले गर्दा यी सम्प्रदायहरू जनविश्वास प्राप्त गर्न नसकी आफनो अस्तित्व केही रूपमा भए पनि कायम ने गर्न उद्देश्यले यी चार बौद्ध सम्प्रदायहरूमध्ये कुनै एकमा विस्तार विस्तार विलीन हुँदै गयो । यसै रीतिले यी सम्प्रदायहरू विश्वबाट ने लुप्त हुँदै गयो ।

The Essence of Peace

- Rajeeb Shrestha

Nowadays, this Global surface was going hot with the speech of peace - steady in this world. But, in fact, there's nothing remarkable happening in the trial of establishing the peace. We all, need peace and peace is what we're talking about. After all, out of the way, we are in search of peace. Whether it was in Somalia or in Bosnia there is an autocratic deprivation of peace. Therefore, from the Europe to Africa or either in Asia-Pacific people are hunting for the peace. But, in the contrary, these has been the attempt to confirm peace by arms, troops or atomic bombs. It was not the right way at all. All these nations, big leaders are talking about peace and human right in the earth. But in this material world peace has become just a subject-matter of big conferences or worldwide politics. The curious and even facetious fact is that were trying to set peace with Guns in hands.

Today, people are searching peace for their existence. How should we set the peace ? It is the reality that no-one will keep-quite while seeing corpses or bloody shades. We can not appoint peace by keeping guns inside the mouths of hungry people, so, let us not send troops to Somalia but let's the hungry stomachs be feeded. Let us not talk about peace by raping the humanity. It is impossible to set peace until we try it with the very humankind. For instance, a disturb-minded teacher could not teach well to his pupil and even the pupil gets confound if they were taught by the very teacher. Thence, a single peaceful mind could contribute a lot. In this context, Buddhism might be a perfect teaching to set the peace on earth for the reason it has all the aspects of calmness. We must settle peace by harmony in our beautiful earth. If all the human-being could work-out with

the noble truths of our life and if we could put our the morals of Buddha's teachings to our the day-to-day activities of our life there will be no doubt about the peaceful world. The noble eightfold paths of Buddhism are:

- a) Right Understanding (Samma Ditthi)
- b) Right Thoughts (Samma Sankappa)
- c) Right Speech (Samma Vacha)
- d) Right Action (Samma Kammanta)
- e) Right Livelihood (Samma Ajiva)
- f) Right Endeavour (Samma vyayama)
- g) Right Mindfulness (Samma Sati)
- h) Right Concentration (Samma Samadhi)

But, we should also remember that we individually also are responsible while transcending the morals of Buddhism.

According to Rabindra Nath Togore:

"Let me not pray to be sheltered from dangers.

but to be fearless in facing them.

Let me not beg for the stilling of my pain.

but for the heart to conquer it.

Let me not crave in anxious fear to be saved.

but hope for the patience to win my freedom".

त्याग

भिक्षु अमृतानन्द

विरहले रुदेछु हे भगवन् !
दया राख मलाई हे भगवन् ॥
बालविवाह मलाई गरिदियो,
विद्या विहीन मलाई गरिदियो ।
शुद्धि सबै मेरो यहाँ हीन भयो,
ब्रह्मचर्य मेरो यहाँ क्षीण भयो ॥
कसरी आऊँ म प्रभुको शरण ?
प्रभुवाट मलाई पाऊँ उपाय ।
मायाजालमा अलर्हे हे भगवन्,
मुक्त भइन प्रभु गृहजालवाट ॥
त्याग गर्ने उपाय पाइसको हे ।
जाल बन्धनवाट पुरिसको हे ।
हे मेरा मित्र हो, अहो ! सुख छ हे ।
यहाँहरूले उहो मार्ग लिनु हे ॥
युवकहरू हो ! जगाओ चेतना,
अब बस्नुभएन भूली जालमा ।
बृद्धि गर्दै जाओँ जीवनको धर्ममा,
दावी गर्दै जाओँ बुद्धको अंशामा ॥
"मनुपछे" भनेर स्मृत राख है
गृहजाल संझी मनमा राख है ।
बुद्धको त्याग-धर्म लिइहातौ है
निर्मल ज्ञानजति खोजिलिअौ है ॥
शाक्यपुत्र हुनलाई त्याग्नु छ है,
नगरिनहुने यो धर्म संझी है ।
विनित छ अमृतको हे युवक है,
बोधिज्ञान पाउन त्यागी होअौ है ॥

- अनु. दिव्यरत्न तुलाधर

घतरट्ठ नागराजं तं पिकाःगु

- भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

नागमाणवकतसे विनियोःगु खे नागराजं न्यना
बिजयाये धंुका: तसंतं प्याहाँ वःगुलि “जि याय् न्हाब-
लेसं चाकरि धानाच्चर्विं नागत ! आः याकनं हे छिपि वनाः
सुमेघवंतया दवय् बास यानाच्चर्विं थः विलिपि नाग-
तयत समाचार ब्यु हे । मेगु नं जिगु खे न्यनाका । जितः
गौरव तःपि प्यंगु दिशाय् सं च्चर्विं मे भेपि नागतयत नं
रव समाचार न्यकाच्यु ।” इपि नागत सकले याकनं जियाय्
हाजिर जूदये माल” धका: आज्ञा विया छोया बिजया बलय्
आपलं नागत ध्रन मुंवल । “भो महाराज ! छु ज्या छु
कारणं यानाः जिमित थन वयाः मुंचयेत आज्ञा जुया वि-
ज्यानागु खः ? जिमिसं छु ज्वा याःवने माल महाराज !”
धका: विनित याःबलय् धतरट्ठ नागराज “चित्तचुल काव-
लेचां विनियोःबलेसंनिसे समुद्जा राजकन्याया उपरय्
मंद्री स्नेह बरय् जुयाच्चंगुलि यानाः व राजकन्या विनाश
जुयाः सिनावनी धंगु तःधंगु धन्दा जूगुलि यानाः” छिपि
बाराणसी नगरय् वनाः अन थःयःगु न्हाय् प्वाःया सासल
स्थ-स्थ धायेक पुत्रु पुयाः डयातच्चंहे मु द्विनित हे नं
सासना यानाः स्यानाठोयेमते ।” धका: आज्ञा जुया-
विज्यात ।

अन मुंवःपि नागतसे, “भो महाराज ! सुयातं हे
सासना मथास्ये स्यानामठोसे वाराणसीनगरया जिपि

गुगु थातय् वनाः भये यानाः च्चं च्चं वनेगु ?” धका:
विनित यायेव “छिपि जुलसां न्हापालाक बाराणसी जुजुया
दरबारय् वनाः जुजु द्वानीगु खाता आदिया तःलय् च्चंय
ष लासाया दुने व पिने न, खापाय् न, सिमाया चक्काय् व
कक्काया विच्य, पुखू व लेया प्यदुवाः चूलाः याय् नं
श्वलग श्वलग वना- तःधिन पि नागतयगु रूप क्याः ततः
धंक फण पिक्याः फणया त्वायं नं स्यू स्यू सःब्येक सासः
ल्हानाः सः विक्याच्चहे । र्वारात्तुलाः नं स्वच्चेन बलय्
चिच्चीधिकःपि मचात, बैस आपा दुपि बुरा बुरित, प्वायय्
दुपि मितात व समुद्जा राजकन्या युपि प्यबलःतिने
छिन्त खंके बीमते । जि जुलसां तंसे च्चंह्य भराय् धिकःह्य
महानाग जुयाः तिनिगु योजन दुगु बाराणसी राष्ट्रयात
न्हपव्वा: थःगु शररं हिनाः भराय् धंगु जिगु फण त्वपुयाः
ख्युसे च्चंकाः कातो देशया जगतायात ग्यानापुसे च्चंक
ख्यायेया लागी स्यू स्यू सःब्येक सासः ल्हानाः इपि सकल
मित थरकपान यानाच्चने ।” धका: आज्ञा जुल ।

समुद्जा राजकन्या नागराजयात च्छंय्याःगु

नागराजं आज्ञा जूये तु नागमाणवकत चानय् बा-
चात्रिया इलय् वाराणसी नागरय् वनाः छे, पुखू, ले निका
स्वका चूलायाय् लुखा आदि थासय्, बाउंगु ह्याउंगु आदि
रंग अने श्वनेगु वर्णयापि सर्वया रूप क्याः स्वया स्ववायाय्

वनाः चाचाःतुलाः स्वचंचवन् । राजदूत जुगार्वंपि नाग-
माणवकपि प्यह्य वाराणसी महाराज द्यनीगु खाताया
प्यखोलय् प्यहस्यां हितुमतु हिनाः जुजुबा द्यं दिकीथाय्
थःशःगु फण छवककाः द्वाढं थये हे द्वाहस्तुमतु क्वाङ्
थेष्वंक धंवा पिकयाः ततःसलं बेगं सासः लहानाः स्यू स्यू
धांयेक सःपिकयाः स्वचंचवन् । धसरठु नागराज न्हापा थह्य
धेविज्याः थें तु शहर छगुलि थःगु फण त्वपुयाः ख्यु से
स्वंकाः स्वचंचव वन् ।

उगु समयस द्यनेगाकाः न्ह्यलंचाःपि मनूतसे लहाः-
तुति छवककाः दनेतसबलय् स्यू स्यू सासः लहानार्वंपि
सर्पतय्त खंकाः “अहो ! सो अन ततः विकःपि सर्पत !
धकाः ततःसलं हालाः विलापयात । गुगुं गुगुं लेय् मत
च्याकाः सोबलय् पिखालखु पिने स्वया-स्वया थाय्
घुसुहुं न्ह्याःवनार्वंपि सर्पत खन । सकलें छकोलं छगूपाखं
हे ततःसलं हालाः यानाः विलाप यायेगु थालय् यात ।
थुगु प्रकारं शहर छगुलि ततःसलं हालाः विलापयाना हःगु
सः ताय् दयावल ।

मुथय् बांलक द्यःतुयिया वःबलय् सर्पतय्गु स्यू

स्यू सासःलहाःगु सलं राष्ट्र छगुलि बिनाश ज्वीन ला धेये
स्वंक सकल जनतापि त्राहि त्राहि जुगाः स्वचंचवने माल ।
“हे नाग-सर्प छिमिसं जिभित थये ठाय् सासना पानार्व-
नागु ?” विलाप यानःन्यनासोबलय् छिमि मालिक जुया-
चंह्य वाराणसी राष्ट्रया जुजुं अस्माय्मचा
समुद्जायात जिमि मालिक जुयार्वह्य नागराज यात चह्य-
यायेगु धकाः राजदूत छोयाबिज्यात । अते जिमि जुजुं
विवाह मंगल यायेत छिगु दिन मुहूर्तं न्यकेहपि : नागमाण-
वक राजदूततय्त बांलक चित दुश्यज्वीक खें मझासे
थःगु वचनय् मध्येंसे बेकोगु विचारयानाः जिमि मालिक
नागराजयात हे पशुहय्गु योनिइ जन्मज्जहु धकाः बोविया-
हल । यदि छिमिसं छिमि जुजुया ह्यमचा समुद्जाः
राजकन्या जिमि जुजुयात चह्य मयात धाःसा थव नगरय्
सर्पतय्त मनूत छह्य हेनं बच्य ज्वीमखुत ।” धकाः सर्पतय्स
धाल । “हे नागत ! अथे जूसा जिपि वनेत लं तोतावयु ।
छिमिसं धन्दा काये म्वाः जिपि जुलसां जिमि जुजु याथाय्
वनाः थुगु कारणयात बिन्ति याना बी ।” धकाः निवैदन
यात ।

नेपा: अधिराज्यय् दुगु थेरवादी विहारया धलःपौ

न्ह्यव्वःम्ह - भिक्षु सम्यक्ज्योति

(क) वागमती श्रव्वल

(i) येया इलाका

१. आनन्दकुटीविहार
२. आनन्दभूवनविहार
३. श्रीघःविहार
४. सुगन्धविहार

५. प्रणिधिपूर्णविहार	- बलम्बु
६. बुद्धविहार	- भूकुटीमण्डप
७. धर्मचक्रविहार	- बागबजार
८. संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्र	- धल्को
९. गणमहाविहार	- गणवहा:
१०. विश्वशान्तिविहार	- नयाँ वानेश्वर

आनन्दभूमि

११. धर्मकीर्तिविहार

१२. मातातीर्थ विहार

१३. नगरमण्डप श्री कोर्तिविहार

१४. गौतमबुद्ध विहार

(ii) यलया इलाका

१. शाक्यसिंहविहार

२. सुमञ्जलविहार

३. मणिमण्डपविहार

४. शान्तिविहार

५. वेलुवनविहार

६. ज्योतिविहार

७. जितापुर गन्धकुटीविहार

८. पुण्यजउयविहार

९. सुवर्ण धोत्रपुरविहार

१०. सिद्धिमञ्जल विहार

(iii) भोतया इलाका

१. सिखरापुरविहार

२. पूर्वारामविहार

३. भद्रकीर्तिविहार

४. मुदर्शनविहार

५. ध्यानकुटीविहार

६. बोधिचित्तविहार

(iv) रुद्रपथा इलाका

१. मुनिविहार

२. बीद्र समकृतविहार

३. पातिविहार

४. बुद्धविहार

(ख) लुम्बिनी अञ्चल

१. राजकीय बौद्धविहार

- श्रीघः

- मातातीर्थ

- किपू

- पांगा

- थैना

- लुंखुसि

- क्वालखु

- गुंसिंगा:

- थेच्च

- चापायाउँ

- खोना

- जल

- लुभु

- थसि

- धौर्ष्यः

- धौर्ष्यः

- भोत

- भोत

- भोत

- भोत

- रुद्रप

- रुद्रप

- थिमि

- थिमि

- लुम्बिनी

२. पद्मचैत्यविहार

३. महाचैत्यविहार

४. आनन्दविहार

५. होलन्दीविहार

६. महावोधिविहार

७. पुगतो जेतविहार

(ग) कोशी अञ्चल

१. शाक्यमुनिविहार

२. सिद्धिविहार

३. बोधिचित्तविहार

४. महाचैत्यविहार

५. स्वयम्भूचैत्यविहार

६. ज्योतिविहार

७. बुद्धधर्मश्रमविहार

(घ) नारायणी अञ्चल

१. चित्रवन विहार

२. विश्व बौद्धविहार

३. कलैया बुद्धविहार

४. हेटौडा बुद्धविहार

(ङ) गण्डकी अञ्चल

धर्मशीलाविहार

(च) धौलागिरी अञ्चल

ज्ञानोदयविहार

(छ) भेरी अञ्चल

नेपालगञ्जविहार

(ज) सेती अञ्चल

१. लोकचक्रविहार

२. बुद्धविहार

- बुटवल

- तानसेन

- तानसेन

- तानसेन लहरे पिपल

- भेरहवा

- भोजपुर

- चैनपुर

- धरान

- धरान

- धरान

- धरान वेलुवन

- धरान

- चितीन

- चितीन

- वारा

- मकवानपुर

- पोखरा

- वारलुंग

- नेपालगञ्ज

- धनगढी

- धनगढी

श्री बृद्ध प्रतिष्ठान

[नेपालीभाषा]

बुद्धपूजा

२०५० फागुन १४, काठमाडौं-

स्थानीय आनन्दकुटीविहारमा भगवान् गौमत बुद्धको प्रतिमाग्राहि त्यहाँ निरन्तर उपस्थिति हुने द्वायकसभा र उपासक उपासिकाहरू सम्मिलितमई थेरवाद परंपराअनुसार शान्त बुद्धपूजा सम्पन्न भयो । सो ऐला धर्मदेशना र जलपान एवं भोजनको पनि व्यवस्था गरिएको थियो ।

समिति गठन

२०५० फाल्गुन २५, ललितपुर-

भगवान् गौतम बुद्धको २४३८ ई॰ बुद्धजयन्ती मनाउन यहाँको रुद्रबर्णमहाविहारका अपाआजु धनराज शाक्यको अध्यक्षतामा १०१ सदस्यीय मूलसमिति र २५ सदस्यीय कार्यकारिणी समिति गठन गरियो । कार्यकारिणी समितिभित्र १३ वटा उपसमिति खडा भएका छन् । यस अनुसार उपाध्यक्ष द्वय, सचिव, कोषाध्यक्ष, सहसचिव र सहकोषाध्यक्ष क्रमशः शाक्यबन्धुहरू भलिआजु चन्द्रदेव, कुलबहादुर, इन्द्रमान, पुष्पराज, शान्तमानन्द र धननर्सिंह रहनुभएको छ । सदस्यहरूमा हीराभाइ शाक्य, किरण शाक्य, कुलबहादुर चित्रकार, राजभाइ शाक्य, अरु शाक्य बन्धुहरू पं. हेमराज, नरेनद्रनरसिंह, चेत्यरत्न, केशराज, रत्नज्ञोति, यशकुमार, जगत-

रत्न, काजिरत्न, महेन्द्ररत्न र तेजबहादुर हनुहन्त ।

बौद्ध बृद्धाश्रम स्थापना गर्न प्रारम्भिक चरणको काम सम्पन्न

२०५० फागुन २२, काभ्रे-

यहाँ समाजमा उपेक्षित बृद्ध बृद्धाहरूको जीवनलाई यथासम्भव सुविधा पुऱ्याङ्गने उद्देश्यले बौद्ध बृद्धाश्रम स्थापना गर्न शुरू गरिएको कार्यारम्भिको प्रारम्भिक चरणको काम सम्पन्न भएको छ । भिक्षु सुमंगल महास्थविरको अध्यक्षतामा १५ सदस्यीय कार्यकारी समिति गठन भई यसको विधान श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत भएको छ । बनेपा नगरपालिकामा धानकुटीतेहो जोडिएको ५ रोपनी जग्गामा निर्माण गरिने भवनको डिजाइनलाई अन्तिम रूप दिइसकिएको छ । यहाँ आजी-बन वास गर्ने र ६ महिनाको लागि निर्धारित शुल्क तिरी बस्त पाउने व्यवस्था गरिने भएको छ । चन्दा, अनुदान, उपहार आदि दानदातव्यबाट संचालन हुने पूर्ण सामाजिक एवं धार्मिक यस आश्रमको लागि अद्वालहरूमा चन्दाको लागि आव्हान गरिएको छ ।

संयुक्त भजन नायन

२०५० चैत्र १, पाल्पा-

स्थानीय ज्ञानमालासभा महाचेत्यविहार तात्सेन टक्सारको आयोजनामा लिधंसा ज्ञानमाला भजनखलः जितापुरविहार ललितपुर, खोकमाला तीर्थयात्रीहरूको

एक परिचयात्मक कार्यक्रमका साथै संयुक्त भजन गरिएको थियो । सो सिलसिलामा श्वीलप्रार्थना र बुद्धपूजा हुनुका साथै भिक्षु कुमार काइपट्टारा धर्मदेशना र सुपता शाक्य तथा बुद्धिकृष्ण महर्जनले आफ्ना मन्त्रव्य प्रकट मनुभएको थियो ।

बौद्ध प्रशिक्षण सम्पन्न

२०५० फागुन १०, रुपन्देही—

यहाँको लुम्बिनीको पूर्व दिशाका सर्वभन्दा नजोका केही गाउँहरूका थारूजातिका लागि सप्ताहव्यापी बौद्ध प्रशिक्षण सम्पन्न भएको छ । बुद्धजीवनी, गृहीत्रिनय, सदाचार, कपिलबस्तु र लुम्बिनीको परिचय, बुद्धको उपदेशमा विरामीसेवा, जीवनमा पानी, रुख र सकाइको महत्त्व, बुद्ध र थारूजाति एवं थारूतमाजको विकास विषयको त्वस प्रशिक्षणमा ५५ जना याउँ पुरुष महिला सहभागी थिए । अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाज र पुगता-भूमि जेतवनविहार संचालक समितिको आयोजना र व्यवस्थाका संचालित यस कार्यक्रमको उद्घाटन स्थानीय प्रमुख जिल्ला अधिकारीद्वारा भएको थियो । शुरुको समारोहको समाप्तित्व भू. पू. महान्यायाधिकारी रमानन्द प्रसाद सिंहले र समापन समारोहको समाप्तित्व भिक्षु सुदर्शन महात्मविरद्वारा भएको थियो । अरुको समारोह-मा समाजका अध्यक्ष भिक्षु मंत्रीले स्वागतभाषण गर्नु भएको थियो भने पुगताभूमि जेतवनविहार संचालक समितिका अध्यक्ष सुधानारायण मानन्दरद्वारा धन्यवाद जापन भई तेजनारायण पंजियारले गोठीको आवश्यकताबाटे मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । समापन समारोह-का प्रमुख अतिथि सिद्धार्थ नगर नगरपालिकाका प्रमुख डा. बलराम गौतमले प्रशिक्षार्थीहरूलाई पुस्तक तथा प्रशंसा-पत्र वितरण गर्नुभएको थियो । सो बेला प्रशिक्षार्थी

जनावन् बौद्धरी, गिर्थक मुखियाराम चौधरी, लुम्बिनी-विकास कोषका योजनाप्रमुख पूर्णमान शाक्य र सत्यनारायण मलिलकले प्रशिक्षणको प्रभाव विषयमा आपना मन्त्रव्य हरू प्रकट गर्नुभएको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाजका सदस्य सचिव डा. नरेन्द्रकुमार मलिलको प्रतिवेदन अनुसार भत आश्विन २ गतेदेखि फागुन १२ गतेसम्म पुरुष ६६७८, महिला ६७१० र बच्चाहरू ३२७० गरी २१६५८ विरामीहरूको निश्चल स्वास्थ्य सेवा गरिएको कुरा जानकारीमा आएको छ ।

सतिपट्टान विपश्यनाध्यानशिविर

२०५० माघ १२, भोजपुर

भिक्षु विशुद्धानन्दको नेतृत्व र स्थानीय टक्सारको संयुक्त आयोजनामा सतिपट्टान विपश्यना ध्यानशिविर २५ ज्वान साधक साधिकाद्वारा भागलिई संपन्न भएको छ । बौद्ध दाताहरूबाट आर्थिक सहयोग, जलपान, भोजन र अन्य खाद्यान्नको व्यवस्था भएको सो कार्यक्रममा भिक्षु विशुद्धानन्दबाट धर्मदेशना र साधक साधिकाद्वारा मन्त्रव्य व्यक्त गरिएको थियो ।

बुद्धशिक्षा सम्बन्धमा प्रवचन

२०५० कार्तिक १, संखुवासभा

स्थानीय बोधिसत्त्व विहारमा चन्द्रजयोति शाक्यको संयोजकत्वमा भिक्षु विशुद्धानन्दबाट १५ दिने बुद्धशिक्षा सम्बन्धमा उपासकहरूको घरघरमा प्रवचन सम्पन्न भयो । घरघरमा भिक्षाटनका साथै गाउँ बजारहरूका प्रमुख स्थानहरू एवं विहार गुम्बाहरूमा पनि धार्मिक प्रवचन गरिएको थियो ।

(बाकी पहिलो कभरको पछाडि)

निबन्धप्रतियोगितामा भाग लिने सम्बन्धमा सूचना।

२५३८ औं बुद्धजयन्तीको पुनीत उपलक्ष्यमा यस सेन्टरहारा “धरानपारमिताको व्यावहारिक पथ” विषयमा आयोजना गर्न लाभेको निबन्ध प्रतियोगितामा भाग लिन इच्छुक व्यक्तिहरूको जानकारीको सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

निबन्ध अनुयन्धानरूपक तयरकरीब ३००० (तीन हजार) शब्दमा देवनागरीलिपिमा नेपालभाषा वा नेपालीभाषामा फूलत्केप कागजमा माजिन छोडी एकतिर मात्र कालो भासीले स्पष्ट हुने गरी लेखी वा टाइप गरी आउँदो २०५१ वैशाख १५ गतेसम्ममा यस सेन्टरमा बुझाउनुपर्नेछ । ध्याद नाविआएको निबन्ध प्रतियोगितामा सामेल गराइनेछैन । प्रतियोगितामा प्रयम, द्वितीय र तृतीय हुनेहरूलाई आकर्षक नगद पुरस्कार तथा प्रमाणपत्रका साथ २ (दुई) जनालाई सान्त्वना पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र प्रदान गरिनेछ । प्रतियोगितामा पठाइएको निबन्ध किर्ती गरिनेछैन ।

उक्त विषयमा निबन्ध लेखन सहायक होस् भन्ने अभिप्रायले यस सेन्टरमा बिन्दू लेखन निर्देशिका तयार गरिएको ले चाहिएमा यस सेन्टरबाट उपलब्ध हुन सक्ने बजेहोरा पनि जानकारी गराइएको छ ।

प्रतियोगिता सम्बन्धमा अन्य जानकारी चाहिएमा यस सेन्टरमा सम्पर्क राख्नुहोला ।

सम्पर्क रूपान:-

लोटस रिसर्च सेन्टर, ल. पु.

प्रवागपथ

फोन नं.- ५२७५१० सम्वा:- ११-५

सूचना

२५३८ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा बौद्ध युवा संघ श्री महावीरधिविहार, तानसेनवाट ‘महादोधि’ वार्षिक मुख्यपत्र अङ्क ३ प्रकाशन हुन गइरहेको सहर्ष जानकारी गराइन्थ्य । उक्त पत्रिकामा आफ्नो विज्ञापन प्रकाशन गर्नेका लागि इच्छुक व्यक्ति तथा फर्महरूलाई निवेदन दिन अनुरोध छ ।

विज्ञापन दर:-

१) पहिलो भित्री कभर पृष्ठ २०००।-	२) अन्तिम कभर पृष्ठ १५००।-	३) अन्तिम भित्री कभर पृष्ठ १०००।
४) भित्री फूल कभर पृष्ठ ८००।		

साथै सो मुख्यपत्रमा लेख प्रकाशन गर्ने इच्छुक लेखक महोदयहरूलाई आफ्ना लेख रचनाहरू पठाई सहयोग गर्नुहुन पनि सादर अनुरोध ।

(लेखहरू प्रकाशन गर्ने नगर्न सर्वाधिकार सम्पादकमण्डलमा रहनेछ ।)

संपर्क: प्रचण्डमान शाक्य

सचिव

C/O ३/३३८ झोमसेन टोल, तानसेन (पाल्पा)

फोन नं:- ०७५- २०३४३

(५) १/२ पृष्ठ भित्री ५००।-

(६) १/३ पृष्ठ भित्री ३००।-

(७) १/४ पृष्ठ भित्री २००।

प्रकाशक बौद्ध युवा संघ

श्री महावीरधिविहार

तानसेन, पाल्पा